

Espoon Esteettömyysohjelman loppuraportti

17.2.2021

© Espoon kaupunki 2021

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	3
1 Johdanto.....	4
2 Esteettömyysohjelma seurannan ja hallintorajat ylittävän koordinaation välineenä	5
2.1 Ohjelman tavoitteet.....	5
2.2 Seurantaryhmän tehtävä.....	6
3 Esteettömyystyö Espoossa	7
3.1 Esteettömyystyön lähtökohdat	7
3.1.1 Esteettömyyttä ohjaavat lait ja asetukset.....	7
3.1.2 Ohjeet ja suositukset.....	8
3.1.3 Esteettömyyden perus- ja erikoistaso.....	9
3.1.4 Kaikille sopiva suunnittelu (DfA).....	11
3.2 Esteettömyyttä tukevat käytännöt	12
3.2.1 Työnjako toimialojen kesken	12
3.2.2 Rakennetun ympäristön esteettömyyden toimenpiteet	13
3.2.3 Palveluiden saavutettavuuden toimenpiteet	19
3.2.4 Yhteys kunnalliseen päätöksentekoon ja käyttäjälähtöisyys	22
4 Toimialakohtaiset tulokset.....	25
4.1 Rakennetun ympäristön esteettömyys (TYT)	25
4.1.1 Esteettömät rakennushankkeet.....	26
4.1.2 Yleisten alueiden suunnittelu, toteutus ja kunnossapito.....	28
4.1.3 Teknisen keskuksen asiakaspalvelu.....	30
4.1.4 Kehityshankkeet.....	31
4.2 Sosiaali- ja terveyspalveluiden esteettömyys SOTET	32
4.2.1 Vammaisten asumispalvelut.....	32
4.2.2 Kuljetuspalvelut.....	33
4.2.3 Vanhusten neuvontapalvelut	33
4.2.4 Vanhusten päivätoiminta	34
4.2.5 Vanhusten asuinpalvelut	34
4.3 Esteettömyys opetus-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluissa (SITO)	35
4.3.1 Erityistä tukea tarvitsevat koululaiset ja opiskelijat.....	35
4.3.2 Esteettömät kulttuuri- ja kirjastopalvelut	37
4.3.3 Esteettömät liikuntapalvelut.....	37
4.4 Konsernihallinto	38
4.4.1 Yhteis palvelupisteet	38
4.4.2 Viestintä ja saavutettavuus.....	38

4.4.3	Sähköiset ilmoittautumispalvelut	39
4.5	Esteettömyyden kustannukset kunnallisissa palveluissa?	39
5	Johtopäätökset ja suositukset	41
5.1	Tilannekuva	41
5.2	Ohjelman tavoitteiden toteutuminen.....	44
5.3	Suositukset jatkotoimille.....	47
LIITE I Koulurakennusten esteettömyyden tilanne		
LIITE II Päiväkotien esteettömyys		
LIITE III Matinkylän uimahallin esteettömyyden kustannuserittely		

Esipuhe

Tämä on Esteetön Espoo 2020-ohjelman loppuraportti. Esteettömyysohjelmaa on toteutettu vuosina 2017-2020. Loppuraporttiin on koostettu esteettömyyteen kohdentuneet toimenpiteet ja tulokset ohjelmankauden ajalta.

Loppuraportin on laatinut Esteetön Espoo 2020-ohjelman seurantaryhmä, johon kuuluvat kaupungin toimialojen ohella vammais- ja vanhusneuvoston sekä nuorisovaltuuston edustus. Ryhmä on seurannut ja raportoinut esteettömyyden toteutumisesta vuosittaisissa toimintakertomuksissa. Myös tämä loppuraportti osoitetaan kaupunginhallitukselle ja valtuustolle, joka on esteettömyysohjelman asettanut.

Seurantaryhmään kuuluvat:

Maria Jyrkkä, konserniohjauksen kehittämisjohtaja, Konsernihallinto

Sirkku Kiviniitty, vammaisasiamies, SOTET

Anu Hilpi, kehittämisspäälikkö, KAKE/TYT

Tiina Reponen, lupa-arkkitehti, RAVA/TYT

Erkko Helin, suunnittelupäälikkö, SITO

Yrjö Sinkkonen, hankesuunnittelija, SITO

Anu Autio, vammaispalvelujen päälikkö, SOTET

Sanna Silventoinen, asiantuntija, SOTET

Milla Suominen, nuorisovaltuusto;

Matti Passinen, vanhusneuvosto;

varahenkilönä Gustav Båsk

Hanne Österberg, vammaisneuvosto;

varahenkilönä Mika-Erik Walls

Seurantaryhmän puheenjohtajana toimii hankekehityspäälikkö Juha Iivanainen, TILPA/TYT. Seurantaryhmän sihteerinä, ja käsillä olevan loppuraportin kokoajana on toiminut esteettömyysasiantuntija Sirkku Wallin, TYT.

1 Johdanto

Esteettömyys käsitteenä tarkoittaa, että jokainen henkilö lähtökohdistaan riippumatta pystyy toimimaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Palvelut ja rakennettu ympäristö ovat esteettömiä silloin, kun ne ovat kaikkien käyttäjien kannalta helposti saavutettavia, toimivia, turvallisia ja miellyttäviä käyttää.

Esteettömyys on aina yksittäisen henkilön lähtökohdista määrittyvää. Ihmisen ikä sekä fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset voimavarat määrittelevät edellytykset toimia yhteiskunnassa.

Espoon esteettömyystyössä pyritään edistämään eri väestöryhmien toimintaedellytyksiä kaikille sopivan suunnittelun eli *Design for All*-periaatteen (DfA) kautta. Tarvittaessa tehdään myös yksilöllisiä mukautuksia julkisissa tiloissa ja palveluissa.

Espoossa esteettömyystyön käytännöt perustuvat paitsi esteettömyysasetukseen ja valtakunnallisiin suosituksiin myös kaupungin luottamus- ja järjestötoimijoiden kanssa sovittuihin hallinnollisiin käytäntöihin ja osallistumismenettelyyn. Esteettömyyttä on kehitetty myös yhteistyössä valtakunnallisten ja seudullisten viranomaisten ja asiantuntijoiden kanssa.

Esteetön Espoo 2020-ohjelma on poikkihallinnollinen kehittämisohjelma, jota toteutetaan kaikkien toimialojen ja palveluyksiköiden päivittäisessä työssä. Koska esteettömyys ei ole projekti, vaan lakisääteinen osa kaupungin toimintaa, on ohjelman seurantaryhmän tehtävänä ollut koota kokonaiskuva eri toimialojen esteettömyystyöstä ja seurata esteettömyyden toteutumista koko kaupungin tasolla.

Seuranta on vaatinut esteettömyyden kannalta keskeisten toimintojen tunnistamista, tämän pohjalta määritettyjen indikaattorien tarkastelua ja yhteisten toimintamallien kehittämistä. Esteettömyystyön etenemisestä on raportoitu vuosittain laadituissa toimintakertomuksissa.

Esteettömyysohjelman loppuraportti esittelee:

- esteettömyystyön käytännöt
- tulokset toimialoittain ohjelmakauden ajalta
- seurantaryhmän arvion esteettömyyden edistymisestä sekä suositukset esteettömyystyön jatkamisesta

Loppuraportti on laadittu ensisijaisesti kaupunginvaltuustolle, joka on asettanut esteettömyysohjelman ja määrittänyt ohjelman seurantaryhmän tehtävän. Loppuraportti pyrkii tekemään näkyväksi Espoossa hyväksi havaitut toimintamallit ja tulokset sekä parantamisen paikat, joihin tulee jatkossa kiinnittää huomiota. Loppuraportti pyrkii myös kuvaamaan Espoossa tehtävää esteettömyystyötä tavalla, josta mukana olevien on helppo tunnistaa itsensä, sillä esteettömyys on käsitteenä monimuotoinen ja avautuu eri tavalla kaupungin eri toiminnoissa.

2 Esteettömyysohjelma seurannan ja hallintorajat ylittävän koordinaation välineenä

2.1 Ohjelman tavoitteet

Esteettömyysohjelma on poikkihallinnollinen kehittämisohjelma, jolla tähdätään palveluiden tuottamiseen, rakentamiseen ja korjaamiseen kaikille asukkaille esteettömäksi. Nelivuotista ohjelmaa on toteutettu vuosina 2017-2020.

Kaupunginvaltuusto on asettanut päätöksessään (14.11.2016) esteettömyysohjelman toteuttamiselle seuraavat tavoitteet:

TAVOITE 1

Espoosta tehdään toimiva ja esteetön vuoteen 2020 mennessä tuottamalla, rakentamalla ja parantamalla kaupungin palvelut, työpaikat, yleiset alueet, julkiset ja yksityiset palvelurakennukset ja joukkoliikenteen ratkaisut saavutettaviksi, esteettömiksi ja turallisiksi kaikille ihmisille. Palvelut ja tiedonsaanti tuotetaan niin, että ne ovat kaikille toimivat ja saavutettavat. Työssä huomioidaan ikääntymispoliittinen ohjelma ja vammaispoliittinen ohjelma sekä niiden tavoitteet. Työssä huomioidaan yhdenvertaisuusperiaatteen ja tasa-arvon edistäminen.

TAVOITE 2

Espoon kaupungin johto sitoutuu kaupungin vuotuisessa talous- ja toimintasuunnittelussa esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen ja toimeenpanoon.

TAVOITE 3

Kaikki Espoon kaupungin toimialat tekevät viisivuotiset esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttamisen talous- ja toimintasuunnitelmat, joissa määritetään resurssit, toimenpiteet, vastuutahot ja aikataulut.

TAVOITE 4

Esteettömyysasiantuntija ja vammaisasiamies ovat toimialoista riippumattomia esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäjiä ja tiedonjakajia. Heille varataan riittävät toimintaedellytykset.

2.2 Seurantaryhmän tehtävä

Valtuusto asetti ohjelmalle seurantaryhmän, joka koordinoi tavoitteiden toteutumista kaupungin eri toimialoilla. Seurantaryhmässä on mukana edustajat vammais- ja vanhusneuvostosta sekä nuorisovaltuustosta, sillä nämä kuntalain mukaiset vaikuttajaorganisaatiot edistävät omissa sidosryhmissään ja järjestötoiminnassaan esteettömyyttä.

Esteettömyyttä on edistetty aiemminkin ohjelmatoiminnan kautta (vuosina 2008-2012). Samoin esteettömyyssuunnitelmia on laadittu eri toimialojen palveluyksiköissä ja kaupunginosittain (vuosina 2005 – 2012). Haasteena on ollut, että Espoon kaupunki kohdentaa yksiköissään resursseja esteettömyyteen, mutta panoksen laajuutta ja hyötyä ei tunneta. Haasteena on myös ollut tieto-taidon puute esteettömyysasioissa. Siksi ohjelmatyössä on omaksuttu käänteinen strategia, jossa tuodaan näkyväksi jo nyt hallintokunnissa tehtävää esteettömyystyötä ja havainnoidaan siinä esiintyviä puutteita. Tiedon pohjalta on voitu tunnistaa ja kehittää uusia keinoja esteettömyyden edistämiseen.

Käytännössä seurantaryhmä on kokoontunut vuosittain 5-7 kertaa. Lisäksi jokainen seurantaryhmän jäsenistä on kuulunut useisiin muihin toimijaryhmiin, jotka työssään edistävät esteettömyyttä. Toiminnallaan seurantaryhmän jäsenet ovat jalkauttaneet ohjelman tavoitteita ja koonneet seurantatietoa toimialoiltaan. Seurantaryhmän jäsenet ovat myös kehittäneet esteettömyyskäytäntöjä (Luku 3.2) ja sitoneet esteettömyyden osaksi kaupungin tulokortteja (Targetor), johon kaupungin talous- ja toimintaseuranta pohjaa (Luku 4).

Lisäksi seurantaryhmä on tuottanut kaupunginhallitukselle vuosittain toimintakertomuksen, jossa se on kuvannut esteettömyyden tilaa Espoossa. Toimintakertomuksissa seuranta on perustunut kysymyksiin:

- Kuinka paljon erityistason esteettömyyttä tarvitsevia kaupunkilaisia on?
- Mitkä kaupunkilaisten palvelut edellyttävät erityistä esteettömyyttä? Ja missä nämä palvelut sijaitsevat?
- Mitä kunnallisia palveluita tarjotaan sähköisesti? Ja miten niiden käyttömäärät ovat muuttuneet?
- Miten paljon käytetään esteettömyyttä tukevia kuljetuspalveluita?
- Millaisia suoria esteettömyyteen liittyviä kehittämishankkeita ja investointeja kaupunki on tehnyt?
- Miten kaupunki on ottanut huomioon järjestöjen ja kaupunkilaisten esteettömyyteen liittyvät huolenaiheet?
- Miten Espoon esteettömyyden tila näyttäytyy valtakunnallisesti?

Loppuraportti esittää tilannekuvan näiden arviointikysymysten kautta (Luku 5.1). Lisäksi seurantaryhmä arvioi ohjelman tulosten toteutumista ohjelman tavoitteiden pohjalta ja tekee suosituksia esteettömyyden edistämisen jatkamiseksi Espoossa (5.2. ja 5.3.).

3 Esteettömyystyö Espoossa

3.1 Esteettömyystyön lähtökohdat

Esteettömyydellä on vahva juridinen pohja suomalaisessa yhteiskunnassa jo kahden vuosikymmenen ajan. Ohjelmakauden aikana asetuspohja on entisestään laajentunut ja monipuolistunut.

3.1.1 Esteettömyyttä ohjaavat lait ja asetukset

Esteettömyys lakisääteisenä tehtävä on lähtenyt liikkeelle rakennetun ympäristön laatutekijöiden määrittämisestä. Esteettömyys on tarkimmin määritelty maankäyttö- ja rakennuslaissa¹ (MRL, 1999) sekä valtioneuvoston asetuksessa rakennuksen esteettömyydestä², joka uudistui ohjelmakauden aikana vuonna 2018. Rakentamista ohjaava esteettömyysasetus varmistaa rakennusten käyttötarkoituksenmukaisuuden, muuntojoustavuuden sekä hyvän rakennustavan toteutumisen. MRL:n laajempana tavoitteena on tuottaa käyttäjälähtöistä ja kaikille väestöryhmille sopivaa elinympäristöä. Siten velvoite esteettömyydestä tukee MRL:n prosessitavoitetta kansalaisten osallistumisesta elinympäristön suunnitteluun ja toteutukseen.

Esteettömyys ei kuitenkaan ole yksin rakentamiseen ja rakennettuun ympäristöön kohdistuva velvoite. Perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki kieltävät syrjinnän niin välillisesti olosuhteiden kautta kuin välittömästi suoraan henkilöön kohdistuen. Näiden lakien pohjalta esimerkiksi viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palveluiden tarjoajan on tehtävä tilanteeseen nähden asianmukaiset järjestelyt, jotta esimerkiksi vammainen henkilö pystyy toimimaan yhdenvertaisesti yhteiskunnassa. Suomen vuonna 2016 ratifioima YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³ vahvisti edelleen tätä säädöspohjaa.

Espoossa on edistetty esteettömyyttä lähes kahdenkymmen vuoden ajan. Saadut kokemukset ovat osoittaneet, että yksinomaan fyysisen ympäristön esteettömyys ei vielä riitä, vaan myös palvelun toimintana tulee olla esteetöntä ja saavutettavaa. Lisäksi monissa kunnallisissa palveluissa tarvitaan erikseen kohdennettuja yksilöllisiä mukautuksia. Tällöin nojaututaan säädöksiin koskien kuntalain mukaista vaikuttamista, vanhusten⁴ ja vammaisten⁵ palveluja sekä opetuksen ja varhaiskasvatuksen sekä terveydenhoidon järjestämisestä, jotka sisältävät velvoitteita erilaisten toiminnallisten esteiden poistamiseen.

Edellä mainittujen palveluiden järjestämiseen vaikuttaa laki julkisista hankinnoista⁶, ja myös se sisältää velvoitteen esteettömyydestä. Palveluita kilpailutettaessa esteettömyyden tulee olla yksi laatukriteereistä. Laki astui voimaan vuonna 2016, mutta sen toteutumisen osalta käytäntö on

¹ Maankäyttö- ja rakennuslaki <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

² Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170241>

³ Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

⁴ Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

⁵ Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

⁶ Laki julkisista hankinnoista ja käyttäjäsovimuksista <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397>

edelleen varsin kirjavaa. Espoossa hankintalain mukaista velvoitetta on noudatettu mm. ns. PPP-kouluhankkeissa sekä terveydenhoidon sähköisen ilmoittautumisjärjestelmän kilpailutuksessa, joka on parhaillaan käynnissä.

Julkisten palveluiden saavutettavuus tulee turvata myös sähköisten palveluiden osalta. Vuonna 2019 voimaan tullut direktiivi sähköisten palveluiden saavutettavuudesta⁷ laajentaa velvoitetta koskemaan kaikkia julkisten palveluiden verkkosivuja sekä mobiilipalveluita. Palvelut tulee toteuttaa niin, että palvelusisältö on saavutettavissa esimerkiksi näkövammaisten lukulaitteella.

Huomattavaa on, että saavutettavuusdirektiivi ei koske laitteita tai ympäristöä, jossa sähköistä sisältöä käytetään. Direktiivipohjainen esteettömyyden edistäminen ottaa uusia askeleita myös jatkossa, sillä pelkkä sähköisen tiedon koneluettavuus näkövammaisen päätelaitteella tai verkkosivun ilmeen helppolukuisuus ei tee vielä palvelua esteettömäksi. Oleellista on, millaisella laitteella sähköinen palvelu on tarjolla ja mitkä ovat laitteen tekniset ominaisuudet. Esimerkiksi laitevalmistajien tarjoamat kosketusnäytöt eivät sovellu heikosti näkeville ja sokeille henkilöille. Tällä hetkellä kosketusnäyttöjä joudutaan kuitenkin yleisesti käyttämään kaikissa julkisissa palveluissa, sillä seurauksella, että osa väestöstä ei pysty käyttämään joukkoliikenteen maksupäätteitä eikä terveydenhoidon ilmoittautumisjärjestelmiä. Parhaillaan valmistelussa oleva direktiivi tuotteiden ja palveluiden esteettömyydestä⁸ pyrkii antamaan palveluntarjoajille paremmat mahdollisuudet hankkia käyttäjiä palvelevaa teknologiaa.

Ohjelmakauden aikana tapahtunut asetuspuhjan laajeneminen yhä enemmän toiminnallisen esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen on muuttanut esteettömyyttä niin käsitteenä kuin esteettömyystyön suosituksia ja käytäntöjä. Seuraavassa kuvataan tätä tarkemmin.

3.1.2 Ohjeet ja suositukset

Rakennusmääräykset muuttuivat vuonna 2018. Uudistunut Maankäyttö- ja rakennuslain esteettömyysasetus määrittää rakentamista rakennuksen käyttötarkoituksen mukaan sekä sen mukaan, onko kyseessä uudisrakennus vai korjaushanke. Esteettömyysasetus on aiempaa rakennusmääräyskokoelmaa tiukempi joiltain osin, sillä aiemmat suositukset muuttuivat velvoittaviksi. Esimerkiksi kulkuväylää koskevat määräykset tiukentuivat. Samoin asuinkerrostalon yhteistiloille ja esimerkiksi ulkotiloille asetettiin aiempaa tiukempia vaatimuksia. Toisaalta taas esimerkiksi pientalojen rakentamista koskeva ohjeistus lieventyi, kun aiemmin pientaloissa vaadittu selviytymiskerros muuttui suositukseksi.

Espoossa uusi esteettömyysasetus toi rakentamiseen vain vähän muutoksia, sillä esteettömyyteen ja käyttöturvallisuuteen liittyviä määräyksiä on jo aiemmin noudatettu paitsi määräysten myös suositusten osalta.

Suosituksista painoarvoltaan merkittävin on Ympäristöministeriön laatimat esteettömyysohjeet ja -suositukset⁹, jotka täydentävät määräävää asetusta kuvaamalla parhaaksi havaittua rakentamisen

⁷ Direktiivi julkisen sektorin ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>

⁸ Direktiivi tuotteiden ja palveluiden esteettömyydestä https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/LSU/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.151.01.0070.01.FIN

⁹ Esteetön rakennus ja ympäristö suunnitteluopas https://www.ym.fi/download/Esteeton_rakennus_ja_ymparisto/ea70fe2a-ff14-4fc8-96b6-ae6b32f89bb7/144306

tapaa. Suosituksia tulee noudattaa, kun kyseessä erityisten esteettömyyden kohde (ks. käytännöt-luku)

Kaupungin tasolla suosituksia tarkentaa Tilapalveluiden ja Rakennusvalvontakeskuksen laatima Espoon esteettömän rakentamisen ohje¹⁰, joka koskee julkista rakentamista. Koottu kunnallinen ohje on tarpeen, sillä siihen on koottu kaikki velvoittavat määräykset, mutta myös ohjeet ja suositukset eri käyttötarkoitusten mukaan. Samalla ohje on prosessikuvaus siitä, miten kunnallisen julkisen rakentamisen prosessi Espoossa tapahtuu.

Lisäksi on ohjeita juuri tietyn artefaktin ja sen rakenteen toteutuksesta. Tällöin puhutaan suunnittelukorteista ja tyyppipiirustuksista. Tällaisia ovat Kaupunkitekniikan keskuksen yleisten alueiden tyyppipiirustukset, joita kuvataan tarkemmin seuraavassa luvussa sekä Rakennustietokeskuksen RT-korttien toteutusohjeet pihojen pysäköinnistä, opasteista ja induktiosilmukan toteutuksesta erilaisissa kokoontumistiloissa. Erityisryhmien palvelutilojen suunnittelussa puolestaan nojaututaan Invalidiliiton Esteettömyystietokeskuksen (ESKE)¹¹ laatimiin suunnitteluohjeisiin.

Joukkoliikenteen suunnittelussa ja liikennöinnissä huomioidaan seudullinen ohjaus, jossa on tarkemmat esteettömyysvaatimukset kuin muussa rakentamisessa. Tällöin on kyseessä ns. esteettömyyden erityistaso, joka perustuu esimerkiksi joukkoliikennelakiin sekä raideliikenteen suunnittelua koskeviin ohjeisiin (RATO)¹².

Espoon kaupunki tiedottaa suunnitteluohjeista laajasti paitsi osana hankekohtaisia lupaprosesseja myös erillisinä kampanjoina ja tiedotushankkeina. Yksi esimerkki jälkimmäisestä on Väyläviraston, ympäristöministeriön ja pääkaupunkiseudun kuntien kanssa tehty tietoportaaliksi asemanseutujen suunnitteluohjeista (SUJUVA)¹³. Hanke käynnistyi Kaupunkitekniikan keskuksessa ja rakennusvalvonnassa vuoden 2018 alusta ja jatkuu osana kaupungin toimintaa.

SUJUVA ja seuraavassa luvussa käsiteltävät PKS tulkintakortit ovat esimerkkejä siitä, miten Espoo kehittää suunnitteluohjeita ja tyyppipiirustuksiaan yhteistyössä eri toimijatahojen kanssa. Yhteistyötä tehdään niin seudullisten viranomais tahojen ja toisten kuntien kanssa, mutta myös vanhus- ja vammaisjärjestöjen kanssa. Samoin korkeakoulujen tuottama tutkittu tieto ja kansainvälinen yhteistyö ovat tärkeitä esteettömyystyön kehittämisessä.

3.1.3 Esteettömyyden perus- ja erikoistaso

Edellä kuvattujen asetusta täydentävien viranomaisohjeiden pohjalta esteettömyyden edistäminen jakautuu perus- ja erityistasoon (Kuva 1.).

Yksinkertaistetusti sanoen perustason esteettömyys tarkoittaa lain ja asetuksen mukaista rakentamisen tapaa uudisrakennuksissa tai rakennuksissa, joihin kohdistuu peruskorjaus tai käyttötarkoituksen muutos. Perustason esteettömyyteen kuuluu mm. liikuntaesteisille sopivat

¹⁰ Espoon esteettömän rakentamisen ohje <https://www.espoo.fi/download/noname/%7B46EE479E-9287-4009-A288-A341559B807D%7D/83220>

¹¹ Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE:n ohjeet <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/esteettomyyskeskus-eske>

¹² Ratateknisen ohjeet – väylät ja laiturit (RATO16) https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/lo_2017-43_rato16_web.pdf

¹³ Tietoportaaliksi asemanseutujen suunnitteluohjeista <https://www.sujuva.info/>

hygieniatilat sekä induktiosilmukat kokoontumistiloissa. Kaikki kaupungin uudet asuintalot ja toimitilat, kuten koulut ja päiväkodit noudattavat perustason esteettömyysvaatimuksia.

Erityistasolla tulee lisäksi huomioida loppukäyttäjien erityistarpeet, esimerkiksi näkövammaisten ohjaavat taktiilit rakennuksen sisällä ja ulkotilojen kulkuväylillä sekä koho-opasteet joukkoliikenteen terminaaleissa. Erityisen esteettömyyden tiloja ovat myös erityisasumishankkeet, palvelukeskukset sekä kirjastot ja uimahallit. Näihin liittyy omat erityissuunnitteluohjeensa ja suunnittelukäytäntönsä, jotka kuvataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Kuva 1. Esteettömyysvaatimukset jakautuvat tilojen rakentamisen ja käyttötarkoituksen mukaan perus- ja erityistasoon.

Jako perus- ja erityistasoon löytyy myös kaikesta muusta rakennetun ympäristön edistämisestä, sillä jo kaavavaiheessa tapahtuvassa maankäytönsuunnittelussa määritellään keskeiset julkisen rakentamisen paikat sekä rakennusten pääasiallinen käyttötarkoitus. Keskusta-alueilla ja erityisryhmien palvelukohteiden välittömässä tuntumassa voidaan myös katualueilla tarvita erityistä esteettömyyttä, kuten näkövammaisille tarkoitettuja ääniohjattuja suojatieyliityksiä ja kulkureittejä ohjaavaa taktiililaatoitusta.

Koska esteettömyys on asetustasoinen osa rakentamista, siitä voi uudisrakentamisessa poiketa vain vähäisesti. Espoon Rakennusvalvontakeskus myöntää vähäiset poikkeamiset pääkaupunkiseudun yhtenäisten käytäntöjen¹⁴ mukaisesti (PKS tulkintakortit). Peruskorjaushankkeissa lähtökohtana on nykyasetuksen mukainen esteettömyys, mutta tästä on

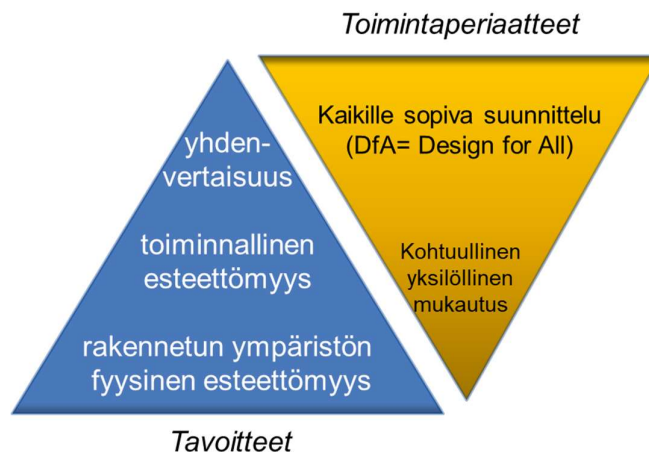
¹⁴ Pääkaupunkiseudun rakennusvalvontojen yhtenäiset käytännöt <https://www.pksrva.fi/asp2/default.aspx>

mahdollista hakea poikkeamista esimerkiksi rakennusteknisten tai rakennussuojeluun liittyvien perusteiden vuoksi. Yleisten alueiden esteettömyyden toteutumisesta vastaa Kaupunkitekniikan keskus.

3.1.4 Kaikille sopiva suunnittelu (DfA)

Kun suunnittelussa huolehditaan erityisesti lasten, ikääntyneiden ja eri tavoin vammaisten tarpeista, syntyy samalla kaikille soveltuvia palveluita, rakennuksia ja ympäristöä. Tämä ns. *design for all*-periaate on ollut lähtökohta Espoon kaupungin toiminnassa riippumatta siitä, onko kyse rakennetun ympäristön vai kunnallisen palvelutoiminnan suunnittelusta. DfA-periaatteen mukaisesti esteettömyyttä edistetään läpäisevästi kaikessa toiminnassa.

Nimestään huolimatta kaikille sopiva suunnittelu ei silti riitä turvaamaan yhdenvertaisuutta. Siksi kaupungilla on velvoite myös kohtuullisiin mukautuksiin yksilötasolla (Kuva 2.). Espoo on sitoutunut yksilöllisen mukautuksen periaatteeseen esimerkiksi järjestämällä henkilökohtaisia erityisapuvälineitä koulutiloihin tai mahdollistamalla vakiotaksin kuljetuspalvelussa.

Kuva 2. Esteettömyyden tavoitteet ja toimenpiteet tukevat toisiaan.

Seuraavassa luvussa kuvataan, miten nämä edellä kuvatut toimintaperiaatteet toteutuvat Espoon kaupungin hallinnollisissa käytännöissä.

3.2 Esteettömyyttä tukevat käytännöt

Kuten ohjelman tavoite 3 on edellyttänyt, esteettömyyden toimeenpanoa on selkeytetty kaikilla toimialoilla. Tämä luku kuvaa toimialojen välistä työnjakoa ja esteettömyyden edistämisen hallinnolliset toimenpiteet.

3.2.1 Työnjako toimialojen kesken

Kokemus esteettömyydestä on monen asian summa, ja aina kokijan omista lähtökohdista määrittyvä. Lakisääteinen kunnallinen esteettömyystyön organisointi lähtee kuitenkin määrittelemään esteettömyyttä toimenpiteiden kautta, joilla pyritään parantamaan rakennetun ympäristön ja palveluiden esteettömyyttä.

Karkeasti jaoteltuna kaupungin tekninen ja ympäristötoimi vastaa rakennetun ympäristön esteettömyydestä Espoossa (ks. Taulukko 1.). Kaupunkisuunnittelukeskus vastaa yleisesti toimintojen sijoittumisesta ja maankäytösuunnittelusta, mutta kirjaa kaavoihin myös esteettömyyttä määrittäviä tietoja. Tilapalvelut hankkeistavat ja rakennettavat tai muutoin tilajärjestelyin turvaavat kunnallisten palveluiden toimipisteet. Kaupunkitekniikan keskus suunnittelee ja toteuttaa kaupungin yleiset alueet ja vastaa niiden kunnossapidosta. Rakennusvalvontakeskus valvoo kaikkea muuta rakentamista kaupungissa, mutta erityisesti julkisen rakentamisen kohdalla se varmistaa eri suunnittelutasoilla asetettujen vaatimusten toteutumisen.

Tästä syystä esteettömyysasiantuntija toimii rakennusvalvonnassa, ja rakentamiseen liittyvä esteettömyysmenettely on keskitetty rakennuslupaprosessin yhteyteen. Esteettömyyden edistäminen ei kuitenkaan ole yksilölaji, vaan teknisen toimen henkilöstö; hankepäälliköt, lupa-arkkitehdit, rakenneinsinöörit, katuinsinöörit sekä työmaavalvonnasta ja asiakasneuvonnasta vastaavat edesauttavat esteettömyyttä päivittäin.

Taulukko 1. Esteettömyyden ulottuvuudet ja työnjako.

Esteettömyyden ulottuvuudet	Kohdentuminen	Näkökulma	Toimiala
Rakennetun ympäristön esteettömyys	Kaupungin ylläpitämä kaupunkiympäristö ja toimitilat	elinympäristön fyysinen esteettömyys, palvelutilojen fyysinen esteettömyys, kaupungin kehittäminen	TYT
Palveluiden esteettömyys (ml. digitaalinen esteettömyys)	Kaupungin palvelutoiminta	palveluverkko ja sen muutokset, palvelun saavutettavuus käyttäjäryhmittäin (universaali/kohdennettu palvelu)	SOTET SITO Kaupungin viestintä

Rakennuksen ja sen välittömän ympäristön esteettömyys ei kuitenkaan vielä riitä. Varsinainen palvelu toimintana on teko tai tekojen sarja, jolla tuotetaan aineetonta hyötyä asiakkaalle. Esteettömyyden määrittely on kunnallisissa palveluissa monimutkaisempaa kuin rakennetun ympäristön puolella. Kuten Grönroos (1998:53) kuvaa: *"Palvelun kuluttaminen ja tuottaminen tapahtuvat usein samanaikaisesti. Palvelun tuotto- ja käyttötilanne on yksilöllinen, samoin yksilöllinen palvelun käyttöön liittyvä asiakaskokemus syntyy palvelun kuluttamisen yhteydessä"*¹⁵

Sosiaali- ja terveystoimen tarjoamat hyvinvointipalvelut sekä sivistystoimen koulutus, kulttuuri- ja liikuntapalvelut edistävät kukin omassa palvelutoiminnassaan esteettömyyttä oman palveluprosessin ja käyttäjäkunnan edellyttämällä tavalla. Konsernihallinto tukee kunnallisten palveluiden saavutettavuutta tarjoamalla asiointi- ja viestintäpalveluita, joiden kautta kunnalliset palvelut on helpommin tavoitettavissa yhden luukun periaatteella, jopa sähköisesti.

Sikäli kun palvelutilan fyysinen esteettömyys on toteutunut, palveluiden esteettömyydellä tarkoitetaan ensisijaisesti palveluiden saavutettavuutta ja palvelun tarjoamisen tapaa.

Kunnalliset palvelut tarjotaan paitsi toimipisteissä myös yhä enenevässä määrin verkossa, puhelimesta sekä erilaisina kotiin tuotavina palveluina. Verkossa ja mobiilisti tarjottavat palvelut sekä erilaiset koneluettavaan tietoon perustuvat ilmoittautumisjärjestelmät tuovat toiminnalliseen esteettömyyteen kokonaan uuden ulottuvuuden. Ohjelmakauden aikana voimaan tullut direktiivi ja Korona-viruksen aiheuttama yhteiskunnallinen muutos osoittavat, ettei sähköisten palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden merkitystä voi riittävästi korostaa.

Seuraavaksi käydään tarkemmin läpi toimialoittain läpikulkevia esteettömyysprosesseja sekä esteettömyystyön käytäntöjä eri toimialojen palveluysiköissä

3.2.2 Rakennetun ympäristön esteettömyyden toimenpiteet

Esteettömyystyön lähtökohtana on läpäistä kaikki suunnittelutasot ja -vaiheet aina rakentamiseen sekä ympäristön valvontaan saakka. Rakennetun ympäristön esteettömyyttä on ohjelmakauden aikana edistetty Kuvan 3. osoittamalla mallilla (Kuva 3.).

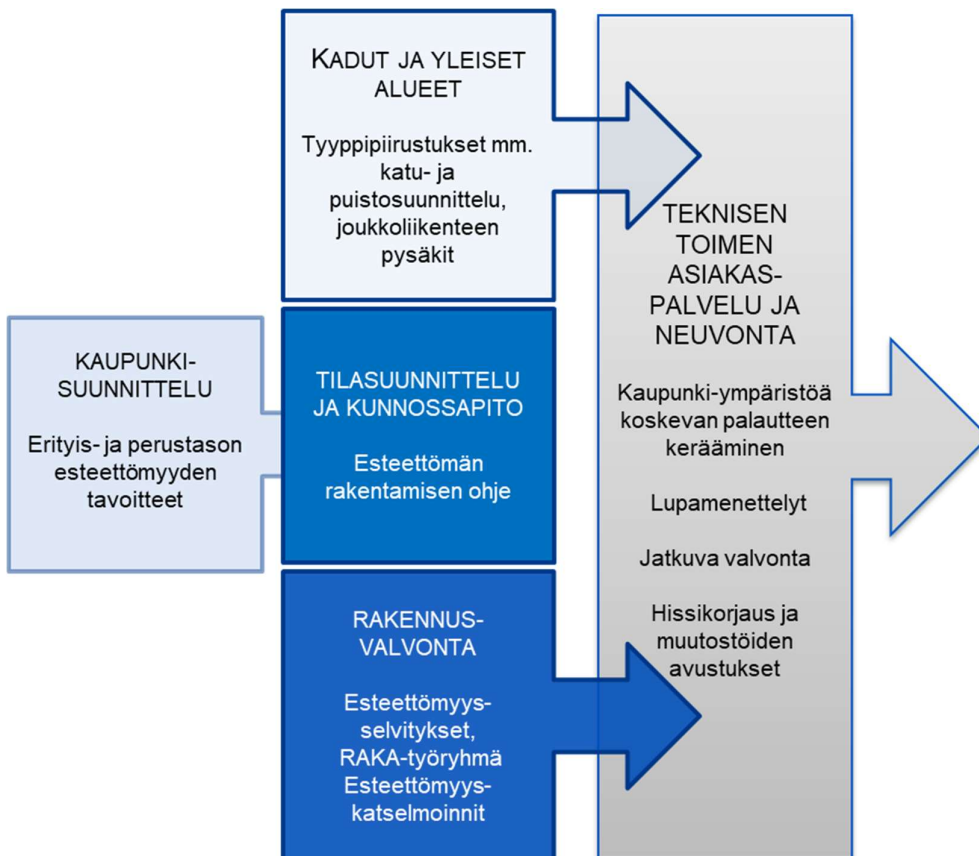
Esteettömyyden tavoitetasot kaavoituksessa

Esteettömyystyö käynnistyy kaupunkisuunnittelukeskuksessa, jossa määritellään maankäytönsuunnittelun suuntaviivat sekä kirjataan kaavoissa tonttien käyttötarkoitukset. Niiden pohjalta määrittyvät esteettömyyden tavoitetasot eli perusesteettömyyden ja erityisen esteettömyyden alueet, joiden suunnittelua sittemmin tarkennetaan rakennus- ja katusuunnittelun käynnistyttyä. Asemakaavoissa esteettömyys näkyy joskus myös katujen ja aukoiden merkinnöissä, jotka velvoittavat järjestämään saattoliikenteen paikkoja ja julkisesti käytössä olevia pysty-yhteyksiä eri tasojen välillä. Kaupunkisuunnittelussa määrittyy myös liikennejärjestelmän ja liikenteenohjauksen reunaehdot.

Jo ennen nykyistä ohjelmakautta esteettömyysasiamies lausui tarpeelliseksi katsomassaan vaiheessa kaavasta. Ohjelmakauden aikana on siirrytty virkamiesyhteistyöhön, jossa esteettömyysasiantuntija käy läpi kaikki vireillä olevat kaavahankkeet Kaupunkitekniikan

¹⁵ Grönroos (1998): Nyt kilpaillaan palvelulla. Porvoo: WSOY. 1998:53

keskuksen lausuntomenettelyssä. Lisäksi hän konsultoi kaavahankkeita kaavoittajan pyynnöstä. Kaavoittaja esittelee hanketta myös vammais- ja vanhusneuvoston Rakennetaan kaikille-työryhmälle, kun kyse on kaupunkikeskuksista ja erityisen esteettömyyden kaavakohteista tai tavallista haastavammista tonttiolosuhteista julkisiin rakennuksiin tähtäävissä asemakaavoissa.

Kuva 3. Rakennetun ympäristön esteettömyyden suunnitteluprosessi teknisen toimen palveluissa.

Suunnitteluohjaus ja käyttäjien osallistuminen hankesuunnittelussa

Varsinainen esteettömyysmenettely tapahtuu kuitenkin tila- ja rakennussuunnittelussa, jossa suunnitellaan esteettömyysasetuksen edellyttämät asiat. Vaikka kaava asettaa reunaehdoja esteettömyyden toteutumiselle, edes asemakaava ja viitesuunnitelmataso eivät ole riittävän yksityiskohtaisia ohjaamaan esteettömyyttä. Siksi esteettömyys varmistetaan aina rakennussuunnittelussa, ja yleisillä alueilla katu- ja viheraluesuunnittelussa. Vasta tässä mittakaavassa todennettu esteettömyys ohjaa rakentamista ja rakentamisen valvontaa.

Vastuu hankkeen esteettömyydestä on aina rakennushankkeeseen ryhtyvällä. Rakennuksen ja sen ulkotilat suunnitteleva arkkitehti toteuttaa esteettömyysasetusta ja käyttötarkoituksen mukaisia esteettömyysohjeita. Julkisten tilojen osalta tämä tarkoittaa, että Tilapalvelut hankkeistavat ja

kilpailuttavat rakennushankkeen suunnittelijan. Vaihtoehtoisesti Tilapalvelut ohjaavat suunnittelua yhteistyössä yksityisen rakennusyrityksen kanssa, jos kyseessä on ns. tilaaja-tuottaja-mallin mukainen rakennushanke tai elinkaarimallihanke.

Tilapalvelut tarvitsevat hankesuunnitteluvaiheessa rakennuksen käyttäjien osallistumista suunnitteluun. Käyttäjät ovat esimerkiksi sivistystoimen ja terveystoimen virkamiehiä sekä loppukäyttäjiä, kuten esimerkiksi liikuntakohteissa erilaisten harrastusjärjestöjen edustajia. Erityisen esteettömyyden kohteissa on myös erillinen esteettömyyden osallisuusprosessi, jossa hankesuunnitelma esitellään Rakennetaan kaikille-työryhmälle.

Esteettömyys selvitys rakennuslupaprosessissa

Mikäli kyseessä on yksityinen rakennushanke, joka tähtää asuin- ja toimitilarakentamiseen, hankkeen esteettömyys tulee todentaa rakennuslupaprosessin yhteydessä jätettävissä lupa-asiakirjoissa (esteettömyyden suunnittelu- ja tarkastuslomake) sekä rakennuksen pääpiirustuksissa ja pihasuunnitelmassa. Asetustasoisten tietojen esittämisen ohella pääpiirustuksista tulee käydä ilmi rakennuksen ja kulkuväylien korkotiedot sekä tontin yhteys katukorkoon. Pääpiirustuksista tulee käydä selvästi ilmi myös esteettömät kulkureitit pysäköintipaikoille, asumista palveleviin aputiloihin sekä leikkipihalle.

Espoon käytäntöön kuuluu, että kaikista julkisista uudisrakennuksista tulee laatia esteettömyys selvitys rakennuslupan liitteeksi. Esteettömyys selvitys sisältää kuvauksen asetuksen ja käyttötarkoituksen mukaista ratkaisusta. Lisäksi mukana on kulkukaavio, joka todentaa julkisen palvelutoiminnan käytössä olevat pääreitit. Vastaavaa menettelyä ei ole muissa Suomen kunnissa.

Rakennuslupan ehtona voi olla myös kaluste- ja opastesuunnitelmien laadinta. Samoin voidaan edellyttää muita jatkosuunnittelua tarkentavia lupaehtoja, kuten pihasuunnitelman tarkentamista tai materiaalikatselmointia työmaalla ja taktiilipastelaahtojen ladontasuunnitelman esittämistä.

Mikäli kyseessä on erityisen esteettömyyden kohde (kuten terveyskeskus, uimahalli tai erityisasumishanke), hankkeen pääsuunnittelijan tulee esitellä esteettömyys selvitys myös Rakennetaan kaikille-työryhmälle ja kirjata ylös työryhmän huomiot. Menettely mahdollistaa erityisryhmien suunnitteluosallisuuden keskeisessä vaiheessa. Menettely antaa tietoa vammais- ja vanhusneuvostolle, jotta nämä voivat halutessaan lausua hankkeesta ennen rakennuslupan myöntämistä. Lausunnot menettely on tavallinen viidessä suurimmassa kaupungeissa, mutta hanke-esittelyä ja esteettömyys selvityksen yhteiskehittelyä ei tehdä muualla kuin Espoossa.

Työmaakäynnit ja esteettömyys katselmointi ennen käyttöönottoa

Esteettömyyden toteutumisen varmentava työmaakäynti on rakennuslupaan kirjattu lupamääräys erityisen esteettömyyden hankkeissa. Nämä ovat yleensä uudishankkeita, joissa on tehty esteettömyys selvitys. Joskus määräys koskee myös peruskorjaushankkeita, joissa esteettömyys selvitystä ei ole tehty. Tavoitteena on, että esteettömyys katselmointi tehdään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta mahdolliset virheet havaitaan ajoissa. Virheiden korjaamisesta ja tarvittavista muutoksista vastaa hankkeen pääsuunnittelija, joka ohjeistaa urakoitsijaa ja toimittaa tiedot muutoksista rakennusvalvonnalle.

Tavallista on, että käyttöönottovaiheessa moni esteettömyyteen vaikuttava asia on edelleen kesken tai puutteellinen. Usein opasteet ovat puuttuvat kokonaan tai todetaan, etteivät ne vastaa tarkoitustaan. Myös muita yksittäisiä puutteita havaitaan lähes kaikissa rakennushankkeissa. Niiden muuttaminen rakennusaikana on kuitenkin yleensä helppoa, eivätkä ne juuri vaikuta kustannuksiin.

Huomattavaa on, että rakennuksen toiminnallinen esteettömyys ei takaa esteettömyyttä käyttöönoton jälkeen, vaikka rakennus olisi toteutunut asiamukaisesti suunnitelmien osoittamalla ja vaikka rakennetulta ympäristöltä edellytetty esteettömyys toteutuu. Rakennuksen käyttö ja käyttäjien tekemät valinnat muuttavat rakennuksen toiminnallisuutta. On tavallista, että kulkuoikeuksilla rajataan tilojen käyttöä ja reittejä. Tällöin kuljettavien matkojen pituus kasvaa. Samoin monet toimintaan kuuluvat kalusteet ja varusteet saattavat vaikeuttaa tilojen käyttöä. Esimerkiksi tavallista on, että lattiapintaan kiinnitetyt näkövammaisten taktiilipasteet peitetään esimerkiksi matoilla. Joskus käyttötarkoitus myös muuttuu käyttöönoton jälkeen tai käyttäjillä ilmenee tarpeita, joita he eivät ole tienneet suunnittelun aikana. Esimerkiksi Espoon sairaalaan rakennetut potilaiden yksityishuoneet ovat lisänneet hoitohenkilökunnan kiirettä, sillä aiemmin monen potilaan huoneessa tarjottu hoito oli nopeampaa ja hoitotyön vaiheet oli helpompia suunnitella. Samalla potilaiden viettämä aika yksin on lisääntynyt.

Uudet tilat vaativat aina myös toiminnallisen esteettömyyden varmistamista. Näitä käytäntöjä käydään tarkemmin läpi seuraavassa alaluvussa.

Yleisten alueiden tyyppipiirustukset

Kaupunkitekniikan keskus suunnittelee, rakentaa ja pitää kunnossa yleisiä alueita sekä hallitsee liikennettä Espoossa. Suunnittelussa ja toteutuksessa noudatetaan katualueiden tyyppipiirustuksia sekä julkisia ulkoilualueita koskevia SuRaKu esteettömyysohjeita. SuRaKu syntyi Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun ja Vantaan kaupunkien yhteistyönä vuonna 2004. Työohjeet valmistuivat Helsinki kaikille -projektin johdolla ja sosiaali- ja terveysministeriön tuella. Ohjeet on päivitetty vuonna 2008. SuRaKu- korteissa esitetään yleisohjeet esteettömien julkisten ulkoalueiden suunnitteluun rakentamiseen ja kunnossapitoon. Kaikki kohteet on suunniteltu ja toteutettu esteettömiksi vuodesta 2007 lähtien.

Ohjelmakauden aikana päädyttiin päivittämään katualueiden tyyppipiirustuksia, sillä uusien kaupunkikeskusten rakentaminen ja pyöräilyn yleistymisen ovat vaatineet yhä tarkempaa katutilan suunnittelua. Samalla todettiin tarve parantaa perustason jalankulun turvallisuutta. Perustason esteettömyyteen haluttiin paitsi tarkentaa kulkutapojen erottelua katutilassa myös lisätä materiaaleilla näkövammaisten liikkumista helpottavaa kontrastia ja ohjaavia pintamateriaaleja. Suojatiealueille osoitettiin paitsi ohjaavat jalankulkua ohjaavat reunakivet myös apuvälineellä ja pyörällä liikkumista helpottavat tasoon rakennetut omat "kaistat" (Kuva 4.). Lisäksi pyöräilijöille osoitettiin täysin omia ns. pyöräbaanoja.

Kaupunkitekniikan keskus toteutti kaksivuotisen kevyen liikenteen reittien tyyppipiirustusten uudistamisen yhteistyössä pyöräilijöiden ja vanhus- ja vammaisjärjestöjen kanssa. Uudet kevyen liikenteen tyyppipiirustukset valmistuivat vuonna 2018 ja niiden mukainen katurakentaminen on ollut käytössä mm. Espoon uusissa metrokeskuksissa. Niiden myötä on toivottavaa, että valtakunnallisesti kevyen liikenteen haasteena pidetty reunakiviongelmia ratkeaa.

Tyyppipiirustukset ovat ensisijassa suunnittelijoiden apuväline. Ne ohjaavat suunnittelua ja rakentamista parhaimmillaan yksittäisten millien tarkkuudella. Ne toimivat apuvälineenä rakennushankkeiden kilpailuttamisessa ja kohteiden käyttöönoton valvonnassa. Tästä syystä tyyppipiirustusten laadinnasta on tullut keskeinen osa kunnan toimintaa ja kaupunkiympäristön suunnittelua yleensä.

Esteettömyys huomioidaan kaikkien tyyppipiirustusten laadinnassa. Lisäksi joukossa on yksinomaan esteettömiin ratkaisuihin tarkoitettuja tyyppipiirustuksia (esim. liikkumisesteiselle tarkoitettu pysäköintipaikka kadulla). Ohjelmakauden aikana on valmistunut kymmenittäin

tyyppipiirustuksia erilaisista kevyenliikenteen kulkuväylistä ja viheralueiden penkki-, aita- ja porttioshoista aina liikuntaesteisille sopivien viljelylaatikoiden toteuttamiseen¹⁶.

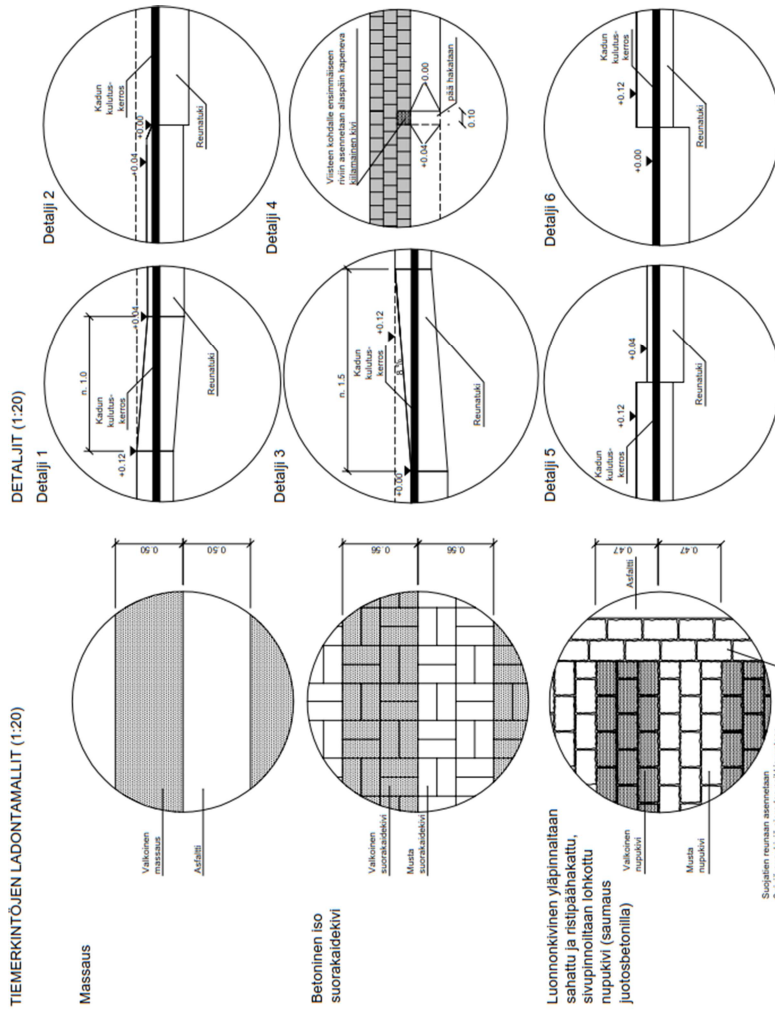
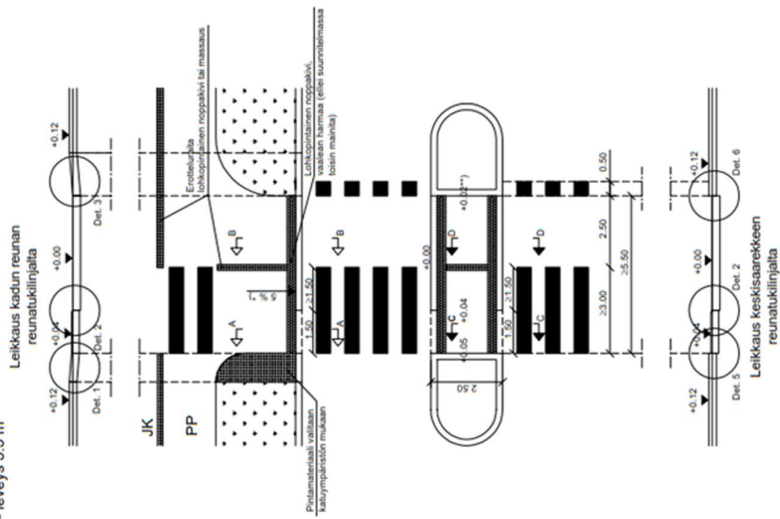
Seudullisen ja kansallisen suunnitteluohjauksen kehittäminen

Kuten aiemmin jo mainittiin, Espoon kaupunki on toiminut aktiivisesti esteettömyyden edistämiseksi myös seudullisella ja valtakunnallisella tasolla osallistumalla suunnitteluohjeiden uudistamiseen. Rakennusvalvontakeskus on ollut aktiivinen uuden esteettömyysasetuksen mukaisen rakennuslupamenettelyn kehittämisessä (TOP TEN tulkintakortit) sekä pääkaupunkiseudun yhteisten poikkeamismenettelyn kehittämisessä (PKS RAVA).

Joukkoliikenteen ja erityisesti käynnissä olevat raideliikenteen hankkeet ovat puolestaan vaatineet esteettömyysohjeiden yhtenäistämistä seudullisella tasolla. Kaupunkitekniikan keskus ja Rakennusvalvonta ovat olleet mukana Väyläviraston vetämässä asemanseudun suunnitteluohjeistuksen kehittämisessä. Tähän ns. SUJUVA-tietopankkiin on koottu kaikki asemaa ja liikennöintiä koskevat esteettömyysohjeet. Hanke käynnistyi vuonna 2018 ja se on käynnissä edelleen.

¹⁶ Katu- ja liikennesuunnittelun tyyppipiirustukset [https://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Kadut_ja_liikenne/Suunnittelu_ja_rakentaminen/Tyyppipiirustukset\(81572\)](https://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Kadut_ja_liikenne/Suunnittelu_ja_rakentaminen/Tyyppipiirustukset(81572))

SUOJATIE JA PYÖRÄTIEN JATKE
SUOSITUSMITOITUS (1:100)
- leveys 5,3 m

Kuva 4. Esimerkki ohjelmakauden aikana uudistetusta suojatien ja pyörätien tyyppiirustuksesta

3.2.3 Palveluiden saavutettavuuden toimenpiteet

Toiminnallisen esteettömyyden keinovalikoima on pirstaleisempi, sillä kunnan eri palveluyksiköt poikkeavat toisistaan. Samoin saman palvelun käyttäjistä on erotettavissa eri ryhmiä, joiden tarve esteettömyydelle poikkeaa muusta käyttäjäryhmästä. Toiminnallisella esteettömyydellä ei myöskään ole uutta sähköisten palveluiden saavutettavuus-direktiiviä lukuun ottamatta asetus pohjaista kuvausta siitä, mitä esimerkiksi opetuksen tai terveystalouden esteettömyys tarkoittaa.

Toiminnallisen esteettömyyden edistämiseksi on kuitenkin tunnistettavissa yhteisiä keinoja, joiden avulla on voitu parantaa tietyn palvelun ja palveluyksikön esteettömyyttä. Näitä keinoja ovat esteettömyyskartoitukset, joko asiantuntijatyönä tai yhdessä käyttäjien kanssa tehtyinä sekä yhtenäiset käytännöt, joilla tarjotaan tietoa kunnallisista palveluista tai joilla tarjotaan palveluita monikanavaisesti. Viime kädessä myös kuljetuspalvelut ovat tapa paikata julkisten palveluiden saavutettavuutta, jos henkilö ei pysty liikunta- tai toimintaesteensä vuoksi käyttämään joukkoliikennettä.

Esteettömyyskartoitukset

Esteettömyyskartoitus on ollut vakiintunut käytäntö rakennetun ympäristön esteettömyyden arvioinnissa. Nykyisin teemalliset esteettömyyskartoitukset kattavat myös palveluketjujen ja -toimintojen esteettömyyden. Esteettömyyskartoituksia voidaan tehdä aina yksittäisistä vastaanottotiloista luontoreittien kartoitukseen. Kuulemisympäristön kartoituksilla voidaan tuottaa esimerkiksi kuulokartta konserttisaliin. Tunnetuin esteettömyyskartoituksen menetelmä on Invalidiliiton ESKEH-kartoitusmenetelmä¹⁷. Esimerkiksi Kaupunkitekniikan keskus on tarjonnut henkilöstölleen pääsyn tähän koulutukseen. Oma toimitehtävä laajemmissa kokonaisuuksissa on kuitenkin perusteltua hankkeistaa kartoitukset. Tarjolla on kartoittamispätevyyden hankkineita yrityksiä ja konsultteja, jotka ovat erikoistuneet esimerkiksi opastuksen esteettömyyden arviointiin tai sähköisten palveluiden saavutettavuuden arviointiin.

Ohjelmakauden aikana Liikuntapalvelut ovat kartoittaneet toimipisteidensä esteettömyyden. Tiedot kattavat sekä sisä- että ulkoliikuntapaikat. Samoin Espoon kaupungin verkkosivujen saavutettavuus on ilmeuudistuksen jälkeen arvioitu vuonna 2018. Saavutettavuusdirektiivin myötä myös kaikki kaupungin sähköiset palvelut ovat käyneet läpi arvioinnin. Konsernihallinto on saanut verkkosivujen esteettömyydestä palkinnon vuonna 2019.

Muita yhtä laajoja erillisselvityksiä ei ole tehty, mutta tarve on ilmeinen. Esimerkiksi terveystalouden esteettömyyden kartoittamisesta tehtiin valtuustokysymys vuonna 2019. Koronan aiheuttamien muutosten ja resurssipulan vuoksi terveystalouden palvelut eivät kuitenkaan ole voineet kartoitustyötä käynnistää tämän ohjelmakauden aikana.

Asiointipalvelut

Monikanavaisuus on ohjelmakauden aikana tapahtunut merkittävä muutos Espoon kaupungin palveluissa. Toiminnallisen esteettömyyden parantamisessa keskeistä on mahdollisuus valita erilaisista tavoista, joilla palvelua tarjotaan. Perinteistä toimipisteessä asiointia täydentävät asiointipalvelut mahdollistavat useamman palvelutoiminnon tarjoamisen kerralla, jolloin tarve

¹⁷ Invalidiliiton ESKEH-kartoitusmenetelmä, ks. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomysesteettomyyskeskus-eske/eskeh-kartoitusmenetelma>

liikkua paikasta toiseen vähenee. Asiointipalvelut voidaan tuoda myös lähelle ihmistä, tämän asuinalueelle tai jopa kotiin saakka, jolloin tarve liikkua vähenee entisestään.

Yhteis palvelupiste on esimerkki kaikista kaupunkikeskuksista löytyvästä asiointipalvelusta, jossa on mahdollisuus saada myös HSL:n ja KELA:n palveluita. Nämä yhden luukun toimipisteet auttavat myös erilaisten kulttuuri- ja harrastuspalveluiden saavuttamisessa. Asiointipalvelut sijaitsevat erityisen esteettömyyden tiloissa, ja niissä on aina mahdollisuus myös henkilökohtaiseen neuvontaan.

Kirjasto on kehittänyt toiminnallista esteettömyyttään vuosien ajan. Sen ohella, että kirjastojen tilat ovat esteettömiä, paikalliskirjastojen aukioloaikaa on voitu laajentaa itsepalvelukirjaston konseptin kautta. Jo 2014 saanut Vammaisneuvoston myöntämän Vuoden esteetön teko-palkinnon Kotikirjasto Taika-palvelustaan. Palvelukonsepti¹⁸ tarkoitettu ”espoolaisille, jotka eivät iän, sairauden, liikuntaesteiden tai vamman takia voi itse asioida kirjastossa. Kotikirjaston asiakas saa toivomaansa kirjastoaineistoa kotiin kerran kuukaudessa. Käytettävissä on pääkaupunkiseudun koko Helmet-kirjastojen aineisto: kirjat, äänikirjat, isotekstiset ja selkokirjat, lehdet, elokuvat ja musiikkiaineisto.”

Samoin kiitosta on saanut liikuntatoimen erityisryhmille tarkoitettut palvelut. Esimerkiksi Uintiystävä-palvelu, joka mahdollistaa +68-vuotiaille sporttirannekkeen tai erityisryhmän uimarannekkeen käyttäjälle kaverin mukaan ottamisen ilman sisäänpääsymaksua. Tavoitteena on kannustaa ja rohkaista uintiharrastukseen.

Sähköiset palvelut

Kaupungin palvelut siirtyivät ohjelmakauden aikana verkkoon. Kyse on ollut laajasta ja vuosia käynnissä olleesta strategista, mutta jonka hedelmät näkyvät nyt. Lisäksi vuonna 2020 käynnistynyt Korona-epidemia teki siirtymästä aiempaa selkeämpää.

Osa palveluista sai kokonaan uuden sähköisen ulottuvuuden. Esimerkiksi kulttuuripalvelut siirtyivät uudenaikaisiin monikanavaisiin palvelutuotannon malleihin. Urban Espoo-kulttuurielämyksiä tarjoava verkkopalvelu¹⁹ on sähköinen areena konsertteihin, näyttelyihin sekä erilaisiin tapahtumiin. Myös sähköisen lupajärjestelmän²⁰ käyttöönotto on ollut iso harppaus ohjelmakauden aikana. Vastaavia sähköisiä viranomaispalveluita on useita ja seudullisesti myös monet terveyspalveluiden ajanvarauksista on sähköisesti tavoitettavia. Monia sähköisiä palveluita kuitenkin yhdistää se, että saavutettavuusseloste on laadittu direktiivin mukaisesti, mutta verkkopalvelu sisältää osia ja tietoja, jotka eivät ole kaikille saavutettavia.

Suoraan esteettömyyttä edistävät sähköiset palvelut ovat helpommin yksilöitävissä. Näitä ovat:

1. Pääkaupunkiseudun Palvelukartta²¹, josta on tullut myös Espoossa tapa koota kaikki julkiset palvelupisteet kartalle. Palvelukartta sisältää palvelukuvauksen ohella myös kaikkein laajimman tietoa-aineiston kaupungin palvelupisteiden esteettömyydestä. Esteettömyys-tiedot sisältävät kuvauksen mm. pysäköinti- ja saattopaikoista, reitistä sisäänkäynnille sekä kulkemiseen vaikuttavista esteistä. Halutessaan käyttäjä voi yksilöidä tarkemmin, millaista esteettömyystietoa hän haluaa. Palvelukartta huomioi liikkumisesteissä paitsi pyörätuolin myös rollaattorin ja lastenvaunujen käyttäjät. Lisäksi kuulo- ja

¹⁸ Kotikirjasto Taika [https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Kotipalvelu/Espoon_kotipalvelu\(1089\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Kotipalvelu/Espoon_kotipalvelu(1089))

¹⁹ Urban Espoo <https://urbanespoo.fi/sisallot/>

²⁰ Rakentamisen ja maankäytön sähköinen asiointipalvelu <https://easiointi.espoo.fi/ePermit>

²¹ Palvelukartta <https://palvelukartta.hel.fi/fi/>

näkövammaisille sekä hahmotushäiriöstä kärsiville on oma tarkennettu Palvelu sisältää tiedot myös seudullisista palveluista, kuten HUS:n toimipisteistä. Esimerkiksi HUS Jorvin sairaalasta löytyy kuusi eri yksikköä, joiden tiedot on liitetty Palvelukarttaan (ks. esim. <https://palvelukartta.hel.fi/fi/unit/26203?p=1&t=accessibilityDetails>)

Kaupungin palveluista sivistystoimen liikuntapalvelut sekä sosiaali- ja terveystoimen toimipisteet ovat lisänneet tietojaan hanke pohjaisesti ohjelmakauden aikana. Tietoaineisto on helposti käytettävissä palveluiden suunnittelun tukena.

Tietopäivitysten teko on kuitenkin aina kunkin palvelupisteen vastuulla. Jotta Palvelukartan tarjoama tieto olisi mahdollisimman yhdenmukaista ja itse tiedon syöttäminen helppoa, toimipiste tuottaa tietonsa strukturoidun kyselylomakkeen kautta. Konsernihallinnon asiointipalveluyksikkö on hallinnoi Palvelukarttaa ja järjestää toimipisteille koulutusta, mikäli Palvelukartan päivitykseen tarvitaan apua.

2. Myös Espoon karttapalvelu tarjoaa paikkatietoa suoraan kuntalaisille. Keväällä 2020 karttapalveluun koottiin kaikki Espoon liikuntaesteisten pysäköintipaikat, jotka sijaitsevat katualueilla ja esimerkiksi metroasemien lähistöllä. Tarjolla on tietoja virkistysreiteistä, katualueiden esteettömyydestä sekä yleensä etäisyyksistä eri paikkojen välillä. Tieto on käytettävissä myös navigaattoreiden kautta, sillä karttatieto toimii avoimella rajapinnalla ja on myös kaupallisten sovellusten käytettävissä.
3. Kaupungin palautejärjestelmä²² tarjoaa mahdollisuuden antaa palautetta ja saada tietoa henkilökohtaisesti. Verkkosivujen ohella yhteydenoton voi tehdä myös puhelimitse tai paikan päällä yhteispalvelupisteessä tai TYT:in asiakaspalveluissa asioiden. Sähköistä palautetta voi antaa myös mobiilisovelluksessa. Palaute kirjautuu reaaliajassa kaupungin järjestelmään ja palautteen aiheesta vastaava virkamies ottaa palautteen käsittelyyn kahden kolmen päivän sisällä. Yksinomaan esteettömyyteen liittyvää palautetta tulee vähän, yleensä alle kymmenen vuodessa. Sen sijaan esteettömyys liittyy moneen palautteeseen. Eniten palautetta annetaan mm. yleisten alueiden talvikunnossapidosta sekä liikuntapaikkojen kunnosta.

Kuljetuspalvelut

Kunnalliset kuljetuspalvelut ovat tärkein tapa mahdollistaa liikkuminen ja yhteiskunnassa toimiminen niille, jotka eivät voi joukkoliikennettä käyttää. Ohjelmakauden aikana on hankkeistettu ja kilpailutettu Länsi-Uudenmaan Kulkukeskus, joka sujuvaa ja turvallista kuljetuspalvelua vanhuksille ja vammaisille vuorokauden ympäri vuoden jokaisena päivänä

Uudenmaan Kulkukeskuksessa on kyse HSL:n palveluliikennettä vastaavasta kuljetuspalvelusta, mutta käyttäjän tarpeita vastaavalla esteettömällä kalustolla. Palvelun erityisyys koskee juuri liikennöinnissä käytettyä kalustoa. Osa autoista on ns. inva-autoja, jollainen tarvitsee pysähtymiseen esteettömän paikan palvelupisteen ulko-oven välittömästä tuntumasta. Suuren kokonsa vuoksi ajoneuvon katve on suuri, joten ajoneuvo ei voi vilkkailla keskusta-alueilla peruuttaa liikenneturvan vaarantumatta. Tällaisille ajoneuvoille tulee olla varattuna erillinen leisaattopaikka. Rakennusvalvonta on velvoittanut tällaisten paikkojen rakentamiseen vuodesta 2018. Velvoite saattoliikenteen suunnitteluun kirjataan nykyisin myös moniin kaavoihin.

²² Palautepalvelu <https://easiointi.espoo.fi/efeedback/>

Varsinainen Kulkukeskuksen toiminta alkaa vasta vuonna 2021. Toiminnan suunnittelu on kuitenkin ollut monivuotinen prosessi, jota on tehty yhdessä käyttäjien kanssa. Erilaisten käyttäjätyöpajojen ohella vammaisneuvosto on aktiivisesti kommentoinut ja lausunut Kulkukeskuksen suunnittelun eri vaiheissa.

3.2.4 Yhteys kunnalliseen päätöksentekoon ja käyttäjälähtöisyys

Palveluiden esteettömyyden varmistamiseen kuuluu myös erityisryhmien, kuten vanhusten ja vammaisten tarpeiden huomioiminen. Edellisissä luvuissa on useasti viitattu käyttäjälähtöisyyteen ja nimetty suunnitteluvaiheita, joissa erityisryhmien edustajat ovat mukana.

Tässä luvussa kuvataan tarkemmin vammais- ja vanhusneuvoston ja nuorisovaltuuston roolia sekä vammaisasiamiehen työtä, jolla varmistetaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus kaupungin toiminnassa.

Kuntalain mukaiset toimielimet

Esteettömyysohjelman seurantaryhmässä on mukana esteettömyyden kannalta keskeiset mukaisiin vaikuttajaelimet, vammais- ja vanhusneuvosto ja nuorisovaltuusto. Kahdessa ensin mainitussa on mukana niin poliittisia luottamushenkilöitä kuin kansalaisjärjestöjen edustajia. Viimeksi mainittu taas käyttää poliittista päätösvaltaa lasten ja nuorten asioissa.

Vammaisneuvosto

Espoon vammaisneuvosto on kaupunginhallituksen asettama vammaisten henkilöiden, heidän omaistensa ja vammaisjärjestöjen sekä viranomaisten vaikuttamistoimielin. Vammaisneuvoston toiminta perustuu kuntalakiin sekä vammaispalvelulakiin.

Vammaisneuvosto on aktiivisesti edistänyt esteettömyyden toteutumista. Se on ollut mukana Espoon esteettömyysohjelman ja esteettömyyssuunnitelman laatimisessa ja osallistuu esteettömyysohjelman seurantaan ja ohjelman käytännön toteutuksen edistämiseen sekä seuraa esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumista Espoossa.

Vammaisneuvosto nimittää Rakennetaan kaikille-työryhmän, joka tutustuu Espoon kaupungin erityisen esteettömyyden hankkeisiin rakennuslupavaiheessa. Työryhmän edustajat osallistuvat myös näiden hankkeiden katselmuksiin ennen käyttöönottoa.

Vammaisneuvosto on ottanut ohjelmakauden kaikkina vuosina kantaa havaitsemiinsa esteettömyyspuutteisiin. Näitä olivat esimerkiksi kauppakeskusten saattoliikenne puutteet esimerkiksi Isossa Omenassa. Vammaisneuvoston mielestä myös terveyspalvelujen esteettömyys tarvitsee välttämättömiä toimia.

Vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille-työryhmä

Espoossa Esteettömän rakentamisen ohjeeseen on kirjattuna vakiintuneena käytäntönä Rakennetaan kaikille-työryhmän kuuleminen erityistason esteettömyyttä vaativissa rakennushankkeissa.

Työryhmään kuuluu vammais- ja vanhusneuvostojen, järjestöjen edustajia, jotka toimivat erilaisten rakennus- ja kehittämishankkeiden esteettömyyden kokemusasiantuntijoina. Lisäksi ryhmän toimintaan osallistuu kaupungin kaavoitus-, liikenne- ja rakennuspuolen edustajia sekä luottamushenkilöitä. Vammaisneuvoston nimeämän ryhmän koko on ollut n. 30 henkilöä.

Rakennetaan kaikille -työryhmä on toiminut aktiivisesti koko ohjelmakauden ajan. Työryhmä on kokoontunut vuosittain noin 12 kertaa, ja kokoontunut myös erilaisiin teema-kokouksiin sekä tehnyt lisäksi katselmuskäyntejä.

Työryhmä on antanut lausuntoja, muistutuksia ja huomioita esteettömän rakentamisen ohjeen ja kaavaprosessin mukaisesti, ja asiakohteet ovat olleet mittavia osin vapaaehtoisvoimin toimivan ryhmän tuotoksiksi.

Tärkeitä tarkastelukohteita ovat olleet isojen aluekeskusten ja kauppakeskusten esteettömyys Tapiolassa, Matinkylässä, Espoon keskuksessa sekä Espoonlahdessa. Muita merkittäviä kohteita ovat liikenneterminaalit Länsimetron varrella, erityisesti Länsi-Metron jatkon osalta, yhteispalvelupisteet, kirjastot ja erityistason koulut, Matinkylän uimahalli, Leppävaaran Elä- ja Asu-keskus sekä erityisasumishankkeet. Myös opastukseen ja joukkoliikenteen, mm. pikaraitiotien pysäkkien esteettömyyden sekä talvikunnossapidon kysymykset ovat olleet työryhmän käsittelyssä. Saattoliikenteen (myös iso kalusto) sujuvuus ja turvallisuus on noussut koko ajan suuremmaksi asiaksi Rakennetaan kaikille työryhmän huomioissa.

Vanhusneuvosto

Vanhusneuvosto toimii samaan tapaan kuin vammaisneuvosto lakisääteisenä vaikuttamiselimenä, joka tekee aloitteita ja lausuntoja ikääntyneiden ja heidän omaistensa tärkeiksi havaitsemista asioista. Vanhusneuvostolla on edustus Rakennetaan kaikille-työryhmässä.

Vanhusneuvosto on kautta tulleita esteettömyysaloitteita ovat olleet mm. Kalajärven keskuksen muuttaminen Palvelutoriksi, Viherlaakson alueelle le- ja saattopysäköinnin lisääminen sekä joukkoliikenteen palvelutason kehittäminen. Viimeksi mainittu on jatkoa jo joukkoliikennejärjestelmän muutoksesta aiheutuneesta ongelmasta, jossa suorat bussiyhteydet muuttuivat syöttöliikenteeksi ja aikataulutiedot digitaalisiksi. Ikääntyneet joutuvat vaihtamaan liikennevälineestä toiseen ilman, että bussipysäkillä on tieto liikennöivien linjojen aikatauluista. Tämä rajoittaa erityisesti heikosti liikkuvien ja näkevien asiointi- ja palvelumatkoja.

Lisäksi vanhusneuvosto on ollut aloitteellinen Tapiolan keskusta-alueen ja vanhusten palvelukeskuksen opasteiden kehittämisessä.

Nuorisovaltuusto

Nuorisovaltuuston edustaja ja varaedustaja toimivat esteettömyysohjelman seurantaryhmässä. Heidän kauttaan välittyy esimerkiksi nuorisojärjestöjen huomiot esteettömyyteen liittyen. Nuorisovaltuutettujen kiinnostus on kohdistunut mm. koulujen, nuorisotilojen sekä liikuntatilojen esteettömyystilanteeseen.

Nuorisovaltuuston edustajat ovat kuitenkin osallistuneet seurantaryhmän kokouksiin vain harvoin. Ohjelmatyötä on esitelty myös nuorisovaltuuston kokouksessa.

Vammaisasiamies

Vammaisasiamies edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, osallisuutta, ja syrjimättömyyttä. Tämä tarkoittaa mm. tiedonsaannin saavutettavuutta, palveluiden saatavuutta, vammaisten henkilöiden huomioimista kaikissa palveluissa ja toiminnoissa sekä sosiaalisen ympäristön ja fyysisen ympäristön esteettömyyttä.

Vammaisasiamies toimii asiantuntijana poikkihallinnollisesti koko kaupungissa sekä edellä kuvatus vammaisneuvoston valmistelijana ja sihteerinä ja vammaispoliittisen ohjelman toimenpiteiden koordinoijana. Vammaisasiamies koordinoi vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille -työryhmän, RAKAn, toimintaa. Vammaisasiamies on koordinoinut Vammaispoliittisen ohjelman alaista Esteetön Espoon hanketta sekä Kaikki pyörii -tapahtumaa. Vammaisasiamies toimii linkkinä kaupungin eri toimijoiden ja vammais- ja pitkäaikaissairaiden järjestöjen välillä. Vammaisasiamies jakaa tietoa ja tekee aloitteita sekä ottaa vastaan kuntalaisten kehittämisehdotuksia.

4 Toimialakohtaiset tulokset

Nämä seurantatiedot on koottu toimialoittain niistä palveluista, jotka seurantaryhmä on katsonut kaikkein keskeisimmän esteettömyyttä koskeviksi. Mukana on myös Targetor-korttien tietoja sekä yksikkökohtaisia tulosten kuvauksia.

4.1 Rakennetun ympäristön esteettömyys (TYT)

Rakennetun ympäristön esteettömyys on ollut Teknisen toimialan tulokortteihin kirjattu tavoite vuodesta 2017 lähtien, koska tätä valtuusto on esteettömyysohjelmaa asettaessaan vaatinut.

Targetor- tulostavoite on kirjattu seuraavasti:

Espoon kaupunkikeskusten kasvua vahvistetaan kaupunkirakennetta ja -ympäristöä kehittäen esteettömyys huomioon ottaen.

Tulosta on mitattu keräämällä seuraavia tietoja:

Esteettömyys selvitysten määrä, erityistason esteettömyyden kohteiden määrä, esteettömyystarkastusten määrä

Tulostavoite on raportoitu Rakennusvalvontakeskuksen seurantatiedoissa. Lisäksi on seurattu erityisasumisen hankkeiden käynnistymistä.

Valtuustolle esitellyn tulostavoitteen ohella esteettömyyttä on seurattu myös toimialan muissa keskuksissa.

Kaupunkitekniikan keskus on omassa tulostavoitteessaan raportoinut yleisten alueiden suunnittelun, rakentamisen, kunnossapidon ja asiakasohjauksen esteettömyydestä sekä erillisistä kehittämishankkeista, joissa kaupunkitekniikan keskus on investoinut esteettömyyden suunnitteluohjeisiin.

Tilapalvelut on pitänyt yllä seurantaa koulu- ja päiväkotihankkeiden esteettömyydestä. Tilapalvelut on myös yhdessä Rakennusvalvontakeskuksen kanssa kohdentanut työaikaa Espoon Esteettömän rakentamisen ohjeisiin ja käyttäjätyhmätyöhön erityisen esteettömyyden hankkeissa (ks. Luku 2.). Lisäksi Tilapalvelut ovat erikseen selvittänyt erityisen esteettömyyden kustannuksia Matinkylän uimahalli-hankkeessa. Tämä selvitystyö on valtakunnallisesti ensimmäinen kerta, kun erityisen esteettömyyden hintaa on selvitetty julkisessa rakentamisessa.

Kaupunkitekniikan keskus huomio esteettömyyden kaavoitushankkeissa sekä esimerkiksi liikenteeseen ja liikkumiseen liittyvien strategioiden laadinnassa. Esteettömyysasiantuntija kommentoi kaikki kaavahankkeet sekä konsultoi kaavahankkeissa tarpeen mukaan. Kaupunkitekniikan keskus on myös ohjelmakauden aikana tiivistänyt yhteistyötä esteettömyys-kysymyksiin perehtyneiden sidosryhmien kanssa. Keskeiset asemakaavahankkeet esitellään Rakennetaan kaikille-työryhmässä (ks. Luku 3.2.2.)

Konsernihallinnon tasolla TYT koordinoi esteettömyysohjelman toimintaa ja seurantaa. Taloyhtiöille tarkoitetut hissi- ja peruskorjausavustukset myönnetään TYT:in konsernihallintoon kuuluvan asumisyksikön kautta. Esteettömyysasiantuntija tukee esteettömyystyötä eri keskuksissa sekä edesauttaa ohjelman toteutumista ja sidosryhmien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Seuraavaksi syvennyttään tarkemmin näihin teknisen toimialan esteettömyystuloksiin.

4.1.1 Esteettömät rakennushankkeet

Rakennusvalvontakeskus on seurannut tuloskorttitasolla esteettömän rakentamisen määrä sekä erityisen esteettömyyden prosessin läpäisseitä hankkeita.

Esteettömyyselvitystä on vaadittu *julkisilta rakennuksista sekä kaupallisen palvelutoiminnan rakennuksilta* (ks. Luku 3.1.3.). Tällaisia rakennushankkeita ollut neljän vuoden aikana ollut noin yhdeksänkymmentä (Taulukko 2.). Lupavaiheessa olevia erityisen esteettömyyden hankkeita on ollut vireillä 25 kpl. Esteettömyyskatselmoitavista hankkeista 19 kpl on ollut erityisen esteettömyyden kohteita. Erityisen esteettömyyden hankkeita ovat mm. joukkoliikenteen terminaalit, kirjastot ja vanhusten palvelukeskukset.

Uuden rakentamisen määrä on valtakunnallisesti merkittävän suuri. Ohjelmakauden aikana on suunniteltu ja toteutettu myös tavallista merkittävämpiä julkisen rakentamisen kohteita, kuten metroasemia ja metrokeskusten ympärille rakentuneita julkisia rakennuksia, joiden on tarkoitus palvella asukkaita vuosikymmeniä eteenpäin.

Taulukko 2. Targetor-tuloskortteissa raportoidut esteettömyystulokset

Vuosi	Esteettömyyselvityksen lkm (joista erityisen esteettömyyden kohteet)	Esteettömyystarkastukset lkm. (joista erityisen esteettömyyden kohteet)
2017	37 (5)	28 (3)
2018	15 (7)	11 (4)
2019	13 (5)	27 (6)
2020	24 (8)	25 (6)
<i>Yhteensä</i>	<i>89 (25)</i>	<i>91 (19)</i>

Edellä esitetyissä lukumäärissä on mukana myös erityisasumishankkeet sekä koulujen ja päiväkotien suunnittelu- ja rakentaminen. Näiden esteettömyyden seurantaa on jatkettu vielä suunnittelu- ja rakennusvaiheen jälkeen.

Erityisasumishankkeita tuli vireille vuosien 2017-2020 aikana kaikkiaan vireillä 12 kohdetta. Näistä 10 valmistui ohjelmakauden aikana. Uusia asukaspaikkoja syntyi kaikkiaan 308 kpl. Joukossa on sekä tehostetun hoivan palvelupaikkoja että tukiasuntoja. Paikat ovat painottuneet vammaisryhmille ja erilaiseen kuntouttavaan toimintaan. Vanhuksille suunnattuja erityisasumishankkeita ei ole käynnistynyt vuoden 2018 jälkeen. Käytössä olevien erityisasumisen kokonaismäärää selvitetään vanhus- ja vammaistyötä sekä aikuissosiaalityötä koskevissa tulostiedoissa.

Tilapalvelut ovat puolestaan seuranneet *koulujen ja päiväkotien esteettömyyttä*. Peruskorjausten sekä kokonaan uusien koulu- ja päiväkotirakennusten myötä kaupungin julkisten opetustilojen esteettömyys on entisestään parantunut. 158 :sta päiväkodista neljännes täyttää rakennusmääräysten mukaisen esteettömyyden ja sopivat erilaiseen kuntalaiskäyttöön. Suurin osa muista päiväkotitiloista taas pystyy sovittamaan toimintansa niin, että lapsen erityistarpeet voidaan huomioida, mutta laajamittaiseen kuntalaiskäyttöön tilat eivät sovellu.

Koulutiloista 88 kpl on esteettömyyskatselmoitu ohjelmakauden aikana. Näistä alle 30%:ssa (26 kpl) todettiin puutteita esim. sisäänkäynneissä tai le-wc-tiloissa. Yli 70%:ia kaupungin koulutiloista soveltuu kaikenlaiseen kuntalaiskäyttöön. Koulujen ja päiväkotien esteettömyystiedot löytyvät Liitteistä I ja Liitteistä II.

Tavoitteena on ollut myös kaupungin muiden kiinteistöjen peruskorjaustietojen järjestelmällinen seuranta. Tätä varten Tilapalvelut ovat ohjelmakauden aikana kehittänyt ns. Kiinteistösalkkua, jossa on mukana arvio kiinteistön esteettömyydestä. Tieto on tarkoitettu jakaa osana sähköistä palvelua, jossa kaupungin tiloja voi vuokrata ja varata kuntalaiskäyttöön. Työ jatkuu edelleen, ja valmistuu vuoden 2021 aikana.

Kaupunki tukee myös *yksityisten taloyhtiöiden hissi- ja peruskorjaushankkeita*. Espoolaisilla taloyhtiöillä ja kiinteistönomistajilla on mahdollisuus hakea esteettömyyttä parantavaa peruskorjaus- ja hissiavustusta.

Taulukkoon 3. on kerätty ohjelmakauden aikana myönnettyt hissiavustukset. Vielä ohjelmakauden alussa kaikki hakemukset ARA:lle kulkivat kaupungin kautta. Vuodesta 2018 lähtien hakeminen on tapahtunut suoraan ARA:n omassa sähköisessä verkkopalvelussa. Hankkeelle myönnetään avustusta vain, jos rakennus piha-alueineen saadaan korjaamalla esteettömäksi. Muutos hakemisen tavassa ja hakuperusteissa vaikutti myönnettyjen avustusten määrään.

Avustuskelpoiseksi todettujen hankkeiden on mahdollista saada kaupungilta 10% lisäävustus. Espoon kaupunki on maksanut hisseihin liittyviä avustuksia lähes 600 000 euroa vuosien 2017-2020.

Taulukko 3. Espoolaisille asuntoyhtiöille myönnetty hissiavustukset vuosina 2017-2020.

Päätöspvm	Taloyhtiö	ARAN hyv. kust.	ARAN avustus	Espoon avustus				
1.9.2020	As. Oy Harjuviita 18	39531	17788	3953				
21.8.2020	As. Oy Satoväylä	369195	166138	36920				
11.6.2020	As. Oy Maapallonpolku	47816	21517	4782		Espoo 2020	45655	
2.10.2019	As. Oy Matinkatu 20	217687	97959	21769				
16.8.2019	As. Oy Asessorinkoti	74613	33576	7461				
7.3.2019	As. Oy Espoon Matinkulma 5	29368	13216	2936				
7.3.2019	As. Oy Satoreimari	113138	50912	11313				
26.2.2019	As. Oy Yläkontu	195480	87966	19548		Espoo 2019	63027	
13.11.2018	As. Oy Metsonpesä	311922	140365	31192		Espoo 2018	31192	
13.12.2017	As. Oy Päiviläx	163240	73458	16324				
13.12.2017	As. Oy Arjalax	303800	136710	30380				
1.12.2017	As. Oy Matinkyläntie 40	1079710	539855	107971				
1.12.2017	As. Oy Espoon Matinkatu 8	1261600	630800	126160				
1.12.2017	As. Oy Kannusilta	299868	149934	29986				
1.12.2017	As. Oy Espoon Harjuviita 2	380000	190000	38000				
1.12.2017	As. Oy Espoon Aapelinkatu 6	1030000	515000	103000		Espoo 2017	451821	
						Espoo 2017-2020	591695	

Uusien esteettömien asuntojen määrä on kasvanut ohjelmakauden aikana. Kaikkiaan esteettömyysasiantuntija on ohjelmakauden aikana konsultoinut yli 200 suunnittelu- ja rakennushanketta. Yksinomaan vuonna 2019 uusia hissillisiä ja tiloiltaan esteettömiä asuinkerrostaloja valmistui viime vuonna 71 ja niissä on lähes 3000 asuntoa. Joukossa on myös tavallisia asuinkerrostalohankkeita sekä pientalohankkeita. Esteellisiä asuntoja on pientaloissa sekä vanhoissa hissittömissä kerrostaloissa. Vanhojen hissittömien asuntojen osuus asuntokannasta on Espoossa 11%:ia (Asuntoyksikkö, 2020).

4.1.2 Yleisten alueiden suunnittelu, toteutus ja kunnossapito

Kaupunkitekniikan keskus suunnittelee, rakentaa ja pitää kunnossa yleisiä alueita sekä hallitsee liikennettä Espoossa. Suunnittelussa ja toteutuksessa noudatetaan katualueiden tyyppipiirustuksia sekä julkisia ulkoilualueita valtakunnallisia esteettömyysohjeita (Ks. Luku 3.1.1.). Kaikki yleiset alueet on suunniteltu ja toteutettu esteettömiksi vuodesta 2007 lähtien.

Vuosina 2017-2020 toimintaa on hallinnut metroasemien ympärille rakentuneiden kaupunkikeskusten yleisten alueiden suunnittelu- ja rakentaminen sekä aluekeskusten uudistaminen mm. Espoon keskuksessa ja Leppävaarassa.

Vaikka esteettömyys tavoitteena läpileikkaa yleisten alueiden suunnittelua- ja toteutusta, Kaupunkitekniikalla on ollut hankkeita, joissa esteettömyyteen on kohdennettu erityistä huomioita. Näitä hankkeita ovat olleet:

Vuonna 2017

- Esteettömyyden tavoitetasojen merkintä suunnitteluaineistoihin
- Viherlaakson torin perusparannus
- Oittaa esteettömän ulkoilualueen suunnittelu
- Viherpalveluiden Sata penkkiä, sata tarinaa-hanke, jolla toteutettiin 100 esteetöntä penkkiä kaupunkilaisten toivomiin paikkoihin.
- Sata esteetöntä pysäkkiä
-

Vuonna 2018

- kevyen liikenteen väylien tyyppipiirustusten uudistaminen
- Tynnyripuiston katusuunnittelu ja saattoliikenteen paikat
- Tapionaukion saattoliikenteen paikat
- Tapiolan yleisten alueiden taktioliopasteiden päivitys
- Tapiolan vanhusten palvelukeskuksen alueopasteet
- Leppävaaran aseman alikulkutunnelin peruskorjaus
- Leppävaaran Kartanonpuiston peruskorjaus ja esteettömät virkistysreitit
- Leppävaaran esteettömät viheralueiden reitit-hanke

Vuonna 2019

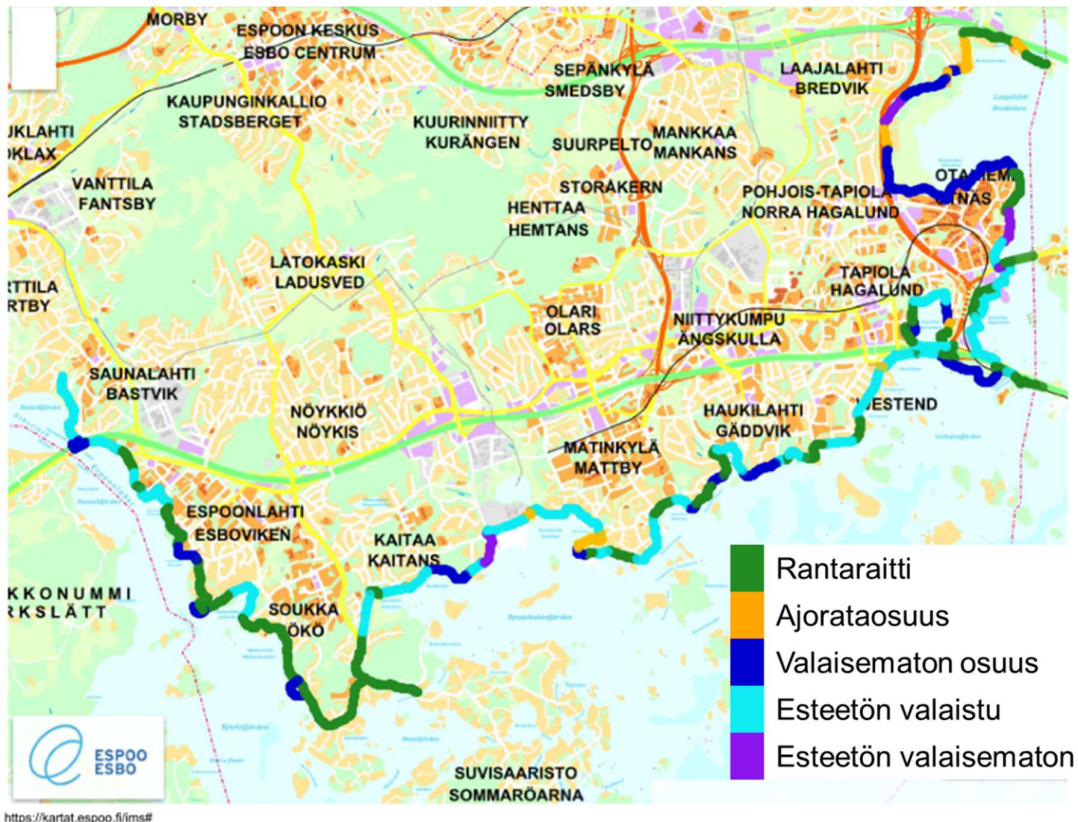
- Espoonlahdentien katusuunnitelma
- Jokeri-hankkeen pysäkkisuunnitelmat
- Kirkkojärventien perusparannus
- Tapiolan keskustan uusien reittien avaaminen, ja uudet keskusta-alueet ja uudet tapahtumaukioita. Suorien kulkuyhteyksien avaaminen metroon ja bussiterminaaliin.
- Tapiolan alueopasteiden uusinta

Vuonna 2020

- Rantaraitin jatkaminen ja laatutason parantaminen
- Leppävaaran esteettömät viheralueiden reitit (toteutus)
- Leppävaaran ja Rantaraitin reittien esteettömyyden luokittelut näkyvät kartat.espo.fi -palvelussa.
- Ulkoilureitti Harmaaselkä-Pirttiharju-Joukinpelto-Nauriskaski sekä Rönkängän rinne reitti ovat valmistuneet.
- Ulkoilureittien yleissuunnitelman päivitys on hyväksytty teknisessä lautakunnassa ja se on menossa kaupunginhallituksen päätettäväksi
- Leppävaaran aseman alikulkutunnelin ja Leppävaaran kartanonpuiston peruskorjaukset (toteutus)
- Le-pysäköintipaikkojen merkinnät sähköisiin kartta- ja navigaatiopalveluihin
- Le-saattoliikenteen taksipaikkojen suunnittelu Tapiola, Matinkylä, Leppävaara, Espoon keskus
- Tapiolan yleisten alueiden taktioliopasteiden toteutus

Kaupunkitekniikan hankkeet ovat saaneet valtakunnallista tunnustusta esteettömyydestään Vuonna 2019 Espoon rantaraitti sai kunniainnoksen Invalidiliiton ja Rakennustietosäätiön Esteetön Suomi -palkintojen jaossa.

Rantaraitti on ohjelmakauden aikana laajentunut kattamaan lähes koko Espoon rantaviivan. Rantaraitilla maastoon sovittamisessa on toteutettu loivin mahdollinen linjaus ja leveystavoite on asetettu siten, että vastakkaisiin suuntiin ohittavat kulkijat voivat kohdata ongelmitta. Lisäksi Rantaraitin palveluiden esteettömyydestä ja saavutettavuudesta on saatavilla sähköistä informaatiota (Kuva 5.).

Kuva 5. Esteettömyydestään palkittu Rantaraitti on tavoitettavissa myös sähköisten kartta- ja navigaatiopalveluiden kautta.

Kaupunkitekniikka vastaa myös joukkoliikenteen pysäkkien esteettömyydestä. Pysäkkien toteutunutta esteettömyyttä on seurattu ja tiedot toimitettu HSL:lle, joka järjestää liikennöinnin sekä joukkoliikenteen opastuksen käyttäjille.

4.1.3 Teknisen keskuksen asiakaspalvelu

Teknisen keskuksen asiakaspalvelu vastaa myös kaupunkilaisten kysymyksiin elinympäristön esteettömyydestä sekä ottaa vastaan korjaustarveilmoitukset. Asiointi tapahtuu pääasiassa puhelimitse, mutta palautetta vastaanotetaan myös e-palautteella, sähköpostilla, chatilla sekä henkilökohtaisesti palvelutiskillä.

Esteettömyysneuvontaa tekevät kaikki viisi asiakaspalveluvastaavaa ja he välittävät palautteet aina myös aiheesta vastaavalle virkamiehelle Joitakin palautteita tulee myös some-kanavien kautta. Palautteen määrä on vaihdettu hieman vuosittain. Keskimäärin palautetta tulee noin 40 000. Kaikkiaan palautetta tuli hieman enemmän kuin viime vuonna, kaikkiaan 39 990 palautetta Kesällä katukunnossapitoon ohjautui paljon palautteita koskien päällysteitä, reunatukia, liikennemerkkejä sekä kuoppien korjauksia. Talvella taas auraukseen ja hiekoitukseen. Eniten palautteita tuli Leppävaarasta, Tapiolasta ja Espoon keskuksesta.

4.1.4 Kehityshankkeet

Kaupunkitekniikka on ollut aktiivinen paitsi yleisten alueiden suunnittelu- ja rakennushankkeissa myös esteettömyyden kehitystyössä.

Kaupungin omat tyyppipiirustuksia Kaupunkitekniikan keskus uusii säännöllisesti (ks. Luku 3.2.2.). Lisäksi vuonna 2018 käynnistyi seudullinen, Väyläviraston koordinoima SUJUVA-hanke koskien asemaseutujen suunnitteluohjeistusta (ks. www.sujuva.info). Hanke jatkuu edelleen.

Yhteistyötä on tehty myös korkeakoulujen kanssa. Esimerkiksi vuoden 2017 juhlavuoden kunniaksi toteutettiin esteettömän äänestämisen tuotekehitys-hanke yhteistyössä Aalto yliopiston muotoilun laitoksen kanssa. Kuvassa 6. opiskelijatöiden pohjalta järjestetty seminaari Sellon kirjastossa.

Kuva 6. Esteettömän äänestämisen tuotekehitystyön tulosten esittelyä Sellon kirjaston aulassa vuonna 2017.

4.2 Sosiaali- ja terveystoimialan esteettömyys SOTET

Sosiaali- ja terveystoimialan tulosalueet ovat perhe- ja sosiaalipalvelut, terveystoimiala sekä vanhusten palvelut. Sosiaali- ja terveystoimialan peruslähdekohtana on edistää yhdenvertaisten oikeuksien ja toimintaedellytysten toteutumista, jotka ovat laaja-alaisen hyvinvoinnin perusta.

Esteettömyys korostuu terveys- ja sosiaalipalveluissa niiden saavutettavuuden sekä palvelun käyttäjien erityistarpeiden huomioimisen kautta. Erityisesti esteettömyys korostuu ikääntyneiden, vammaisten sekä maahanmuuttajien palveluissa, joissa tulee peruspalveluiden ohella varmistaa erilaisten esteettömyyttä edistävien tukipalveluiden saanti.

Siksi seurantaryhmän toimesta on tarkasteltu sosiaali- ja terveystoimialan:

- Erityisasumisen määrää
- Kuljetuspalveluiden käyttöä
- Erilaisten neuvontapalveluiden tarjontaa

Seurantaryhmä on myös tarkastellut keskeisiä uudistus- ja kehittämishankkeita, jollainen on ollut mm. 2019-20 toteutettu sosiaali- ja terveystoimialan tiedottamisen ilmeuudistus, jolla on selkeytetty paitsi palveluista tarjottavaa tietoa myös profiloitu tietoa paremmin käyttäjät kohtaavalla tavalla. Ilmeuudistus näkyy sekä toimipisteiden että sähköisten palveluiden kautta jaettavassa tiedotuksessa.

Lisäksi seurantaryhmä on huomionnut terveystoimialan toimipisteistä tehdyn valtuustoaloitteen, jossa on pyydetty selvittämään tilojen ja toiminnan esteettömyyttä. Vammaisneuvoston antoi lausunnon valtuustoaloitteesta ja esitti lausunnossaan terveystoimialan esteettömyyden ja saavutettavuuden kartoitusta vuonna 2019. Koronan vuoksi terveystoimialan eivät käynnistäneet kartoitusta ohjelmakauden aikana.

Seuraavissa luvuissa sosiaali- ja terveystoimialan esteettömyyden seurantaindikaattorit ja niiden kehitys ohjelmakauden aikana.

4.2.1 Vammaisten asumispalvelut

Espoon kaupungin alueella toimii noin 45 palveluntuottajaa, jotka tarjoavat ympärivuorokautista asumisen tukea tai laitoshoidon vammaisille henkilöille. Palveluita tuotetaan kaikkiaan lähes 70 eri yksikössä. Paikkamäärä on pysynyt pitkälti samana ohjelmakauden aikana, mutta paikat toteutuvat aiempaa pienemmissä ja kodinomaisemmissa yksiköissä.

Kehitysvammaisten tehostetun palveluasumisen palveluita järjestettiin noin 638 asiakkaalle. Lukumäärät ovat pysyneet pitkälti samoina kaikkina neljänä vuonna.

Asumispalveluiden lisäksi sosiaali- ja terveystoimialan kautta kohdennetaan myös asunnonmuutostöitä, jotka liittyvät suoraan esteettömyyden parantamiseen. Näitä vammaispalvelulain mukaisia asunnonmuutostöitä tehtiin esimerkiksi vuonna 2019 yhteensä 200 asiakkaalle. Heistä yli puolet oli yli 65-vuotiaita.

4.2.2 Kuljetuspalvelut

Yksi tärkeimmistä palveluiden saavutettavuutta tukevista palveluista on kuljetuspalvelu.

Vuosien 2017-2020 aikana käytettiin vammaispalveluiden (VPL) ja sosiaalihuoltolain (SHL) mukaisia kuljetuspalveluita Taulukon 4. osoittamalla tavalla.

Vuoden 2020 kuljetustarve poikkeaa muista vuosista Koronan vuoksi. Monet kuljetuspalveluita käyttävät ovat ns. riskiryhmään kuuluvia, joiden liikkumista Korona rajoitti voimakkaasti. Muina vuosina tarve asiakasmäärien ohella myös tehtyjen kulkumatkojen määrä on kasvanut. Kuljetuspalveluiden tarpeen kasvu ja toisaalta taksitoiminnan uudistuminen ovat vaatineet kunnallisen kuljetuspalveluiden kehittämistä. Ohjelmakauden aikana on valmisteltu Länsi-Uudenmaan Kulkukeskusta, joka käynnistyy Espoossa vuonna 2021.

Taulukko 4. Kuljetuspalveluiden käyttö vuosina 2017-2020.

		Vuonna 2017	Vuonna 2018	Vuonna 2019	Vuonna 2020
VPL	Asiakkaita yhteensä	3775 kpl	3765 kpl	3848 kpl	3991 kpl
	Matkoja tehneitä asiakkaita	3167 kpl	3140 kpl	3065 kpl	2872 kpl
	Tehtyjä matkoja	320 337 kpl	320 750 kpl	326 302 kpl	243 051 kpl
SHL	Asiakkaita yhteensä	1482 kpl	1664 kpl	2077 kpl	2261 kpl
	Matkoja tehneitä asiakkaita	1059 kpl	1173 kpl	1422 kpl	1453 kpl
	Tehtyjä matkoja	41 151 kpl	44 417 kpl	55 640 kpl	50 037 kpl

4.2.3 Vanhusten neuvontapalvelut

Vanhusten palveluita tarjotaan ikääntyneille samaan tapaan kuin aiempina vuosina. Palvelut perustuvat monikanavaisuuteen eli ne ovat saavutettavissa puhelimitse, verkossa sekä henkilökohtaisesti useammassa toimipisteessä.

Palveluneuvontaa annetaan paikan päällä voi asioida yhteispalvelupisteissä, kirjastoissa, palvelukeskuksissa, terveysasemilla, liikuntapaikoilla. Lisäksi Espoo.fi-sivuilla löytyvät erilliset seniori-palvelut.

4.2.4 Vanhusten päivätoiminta

Erilaisia aktiviteetteja tarjoavia senioreille kohdennettuja palvelukeskuksia on Espoossa kuusi. Nämä ovat: Haukilahden palvelukeskus, Kauklahden palvelukeskus, Leppävaaran palvelukeskus, Soukan palvelukeskus, Tapiolan palvelukeskus sekä Espoon keskuksen palvelukeskus, joka avautui uusissa tiloissa syksyllä 2019. Vuonna 2020 palvelukeskusten päivätoiminta on ollut suljettu Koronan vuoksi.

Tilat ovat olleet lähtökohtaisesti esteettömiä, jopa erityisen esteettömyyden tiloja, kuten esimerkiksi Leppävaarassa.

4.2.5 Vanhusten asuinpalvelut

Vanhusten erityisasumispalvelut ovat tiloina esteettömiä, sillä niiden tulee soveltua hoiva- ja terveyspalveluiden tarjoamiseen. Esteettömyys ei kuitenkaan ole asumispalveluiden arvioinnin kriteeri, vaan pääpaino on hoivan laadussa laajemmin.

Vanhusten asuinpalvelut jakautuvat kahteen eri tyyppiin sen mukaan, millaista hoivaa asumiseen liittyy. *Tehostettu palveluasuminen* tarkoittaa jatkuvaa hoivaa tarjoavaa erityisasumista. *Kevyemmän palveluasumisen* paikoissa asukas saa tarvitsemiaan palveluita kotiinsa, mutta selviytyy pääsääntöisesti itse arjestaan.

Vuosina 2017-2020 Espoon alueella on ollut 1677 tehostetun palveluasumisen paikkaa, joista osaa käytetään ns. lyhytaikaiseen hoivaan. Näistä kaupungin itse tuottanut viidessä eri paikassa, jotka ovat:

- Leppävaaran Elä- ja Asu-seniorikeskus
- Kauklahden Elä- ja Asu-seniorikeskus
- Taavin muistipalvelukeskus
- Viherlaakson muistipalvelukeskus
- Espoonlahden hoivakoti

Kaupungin omissa tehostetun hoivan palveluissa on yhteensä 295 paikkaa. Lisäksi kaupungin toimintaa on Auroranmäen ympärivuorokautista, lyhytaikaista hoivaa tarjoava arviointi- ja kuntoutusyksikkö.

Kevyemmän palveluasumisen paikkoja Espoon alueella on 633. Suurin osa paikoista on yksityisten palveluasuntojen asuntoja.

Näistä kevyen palveluasumisen paikoista kaupungin omia on 92 kpl. Kaupungin paikat sijaitsevat Leppävaaran ja Soukan E&A-keskuksissa. Sinne siirtyivät ohjelmakauden aikana Espoon keskuksen ja Viherlaakson palvelutalojen asukkaat.

Kaupungin omien erityisasumisen paikkamäärät ovat pysyneet pitkälti muuttumattomina ohjelmakauden aikana, mutta niitä on tarjottu aiempaa uudemmissa tiloissa. Esimerkiksi Leppävaaran Elä- ja Asu-keskus valmistui ohjelmakauden aikana. Yksityisesti tuotettujen palveluasuntojen määrä kasvoi aina vuoteen 2018 saakka. Vuosina 2019-2020 ei käynnistynyt uusia palveluasumishankkeita.

4.3 Esteettömyys opetus-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluissa (SITO)

Sivistystoimen toimialaan kuuluvat koulu-, varhaiskasvatus-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut, ja näissä palveluissa esteettömyys ymmärretään laajana palvelujen tasa-arvoisuuden, esteettömyyden ja saavutettavuuden kokonaisuutena.

Esteettömyyden tarkastelukehikossa sivistystoimen palvelut muodostuvat:

- palvelupisteissä tapahtuvasta **palvelujakelu** (esimerkiksi koulu- ja varhaiskasvatuksen palvelut pääosin)
- palvelupisteiksi ja -alueiksi rakentuneesta **omaehtoisesta palvelun käytöstä** (esimerkiksi osa liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalveluista)
- kaikille käyttäjille suunnatuista ja/tai tietyille kohderyhmille tarkoitetuista **sähköisistä (digitaalisista) palveluista** (esim. tiedottaminen tai erityisryhmän oppimateriaali)

Tässä osiossa on keskitytty tarkastelemaan sivistys- ja liikuntapalveluiden esteettömyyttä siltä osin, kun palveluun koskee erityisryhmiä tai palveluun sisältyy merkittävää esteettömyyteen liittyvää kehitystyötä. Tällaisia tietoja ovat mm. erityistä tukea tarvitsevien koululaisten ja opiskelijoiden määrä.

4.3.1 Erityistä tukea tarvitsevat koululaiset ja opiskelijat

Koulutilojen esteettömyys varmistetaan tilojen rakentamisen ja peruskorjauksen yhteydessä. Mahdolliset esteettömyyteen liittyvät kunnossapitoon liittyvät kysymykset järjestetään tilapalveluiden kautta.

Koulutilojen perusesteettömyydestä huolimatta opetuksen järjestäminen voi vaatia kuitenkin myös yksilöllistä mukautusta. Espoossa on kolme erityiskoulua ja yksi sairaalakoulu, joissa opiskelee oppilaita vuosiluokilla 1–9.

Nämä koulut ovat:

- Keinumäen koulu (sairaalakoulu, luokat 1–9)
- Koulumäen koulu (luokat 1–9)
- Rinnekodin koulu

Lisäksi perusopetuksessa on erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, joiden lukumäärä on kasvanut ohjelmakauden aikana (Taulukko 5.). Integroitujen erityisoppilaiden määrän kasvuun on vaikuttanut lähikouluperiaatteen ja integraation vahvistaminen. Opetussuunnitelma 2016 ja perusopetuslaki velvoittavat, että oppilaalla on ensisijaisesti oikeus opiskella omassa lähikoulussa. Tuki annetaan oppilaalle ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun.

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden oppimisen edistymistä ja koulunkäynnin tilannetta tulee arvioida jatkuvasti. Ensimmäiseksi tarkastellaan koulussa käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta oppilaalle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa oppilaalle aikaisempaa paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Taulukko 5. Erityisluokkien oppilasmäärän kehitys vuosina 2018-2019 sekä tilanne vuonna 2020.

OPS 2016 1-9lk Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat 20.9. tilanteen mukaisesti (hallintopäätökset)					
	2016	2017	2018	2019	2020
Erityisluokalla kpl	1927	2128	2162	2012	1912
Integroidut kpl	276	262	410	664	889
Yhteensä erityisen tuen oppilaat kpl	2203	2390	2572	2676	2801
Erityisluokalla kaikista oppilaista %	7,09 %	7,60 %	7,51 %	6,83 %	6,55 %
Integroidut kaikista oppilaista %	1,02 %	0,94 %	1,42 %	2,25 %	3,05 %
Erityinen tuki kaikista oppilaista %, yht.	8,10 %	8,54 %	8,93 %	9,08 %	9,60 %
Integroidut erityisoppilaista %	12,53 %	10,96 %	15,94 %	24,81 %	31,74 %
Tehostettu tuki kpl	3131	3437	3791	3968	4011
Tehostettu tuki % yht	11,51 %	12,27 %	13,16 %	13,47 %	13,75 %
Perusopetuksen oppilaat, yhteensä	27192	28002	28799	29466	29176

Erityisnuorisotyö tavoittaa puolestaan lapsia- ja nuoria, joilla on erityinen syrjäytymisvaara. Koko ohjelmakauden ajan erityisnuorisotyön tarve on kasvanut. Vuoden 2020 lukumäärä poikkeaa trendistä (Taulukko 6.) johtuen todennäköisesti Koronan aiheuttamasta muutoksesta nuorten arjessa ja palveluissa.

Taulukko 6. Erityisnuorisuustyön piirissä olleiden nuorten lukumäärä vuosina 2017-2020.

Vuosi	Lukumäärä
2017	781
2018	956
2019	1070
2020	836

4.3.2 Esteettömät kulttuuri- ja kirjastopalvelut

Sivistystoimi on aktiivisesti kehittänyt uudenlaisia palveluja, jotka ovat aiempaa paremmin ja helpommin saavutettavissa.

Esimerkiksi vuodesta 2019 lähtien kirjastot ovat laajentaneet palveluaan alueellisten itsepalvelukirjaston avulla. Itsepalvelu perustuu Helmet-kortin käyttöön, joka oikeuttaa sekä sisäänkäyntiin että aineistojen lainaamiseen. Kirjaston tilat ja palvelulaitteet ovat esteettömiä niin mitoituksiltaan kuin sijainniltaan.

Kirjastolla on ollut lähtökohtaisesti saavutettavuus direktiivin täyttävät verkkopalvelut. Kirjasto tarjoaa palveluitaan sähköisesti mm. mobiilisti sekä verkkosivuilla sosiaalisen median ja chat-toiminnon kautta. Vuoden 2019 aikana kirjaston sähköiset palvelut tavoittivat espoolaiset Taulukko 7:n osoittamalla tavalla.

Taulukko 7. Helmet-verkkopalveluiden käyttö Espoossa.

Helmet ja varaamo (vain <i>Espoon osuus</i>)	2 613 433
Espoo.fi -kirjastosivut	32 003
Kirjava satama -blogi	6 097
Yhteensä	2 651 533

Lisäksi kirjasto on kehittänyt uusia palvelumuotoja, kuten:

- joustoasiakkuus: [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Joustoasiakkuus_helpottaa_asiointia_kun_\(217150\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Joustoasiakkuus_helpottaa_asiointia_kun_(217150))
- puhelin- ja verkkodigituki sekä kouluyhteistyö ja tapahtumatuotanto verkossa (streamauspalvelut)

Samoin on käynnistynyt uusi sähköisesti kulttuuripalveluita verkossa tarjoava Urban Espoo (ks. luku 3.2.3).

4.3.3 Esteettömät liikuntapalvelut

Liikuntatoimen osalta esteettömyys on huomioitu urheilupuistojen ja ulkoliikuntavälinehankinnoissa. Uusissa urheilupuistoissa on lisätty esteettömiä käyntiportteja sekä lisätty kaikissa voimailuvälineissä myös esteettömät laitteet. Tavoitteena on ollut mm. ikääntyneille suunniteltujen kuntoliikuntapaikkojen lisääminen. Yksi uusista liikuntapaikoista on Tapiolan Merituulentori, joka on Tapiolan seniorikeskuksen välittömässä tuntumassa. Ohjelmakauden aikana on myös suunniteltu merkittäviä uusia liikuntapuistoja mm. Matinkylään ja Jousenpuistoon.

Liikuntapalveluiden Uintiystävä on ollut ehdokkaana Vuoden esteettömäksi teoksi (ks. Luku 3.2.3.).

4.4 Konsernihallinto

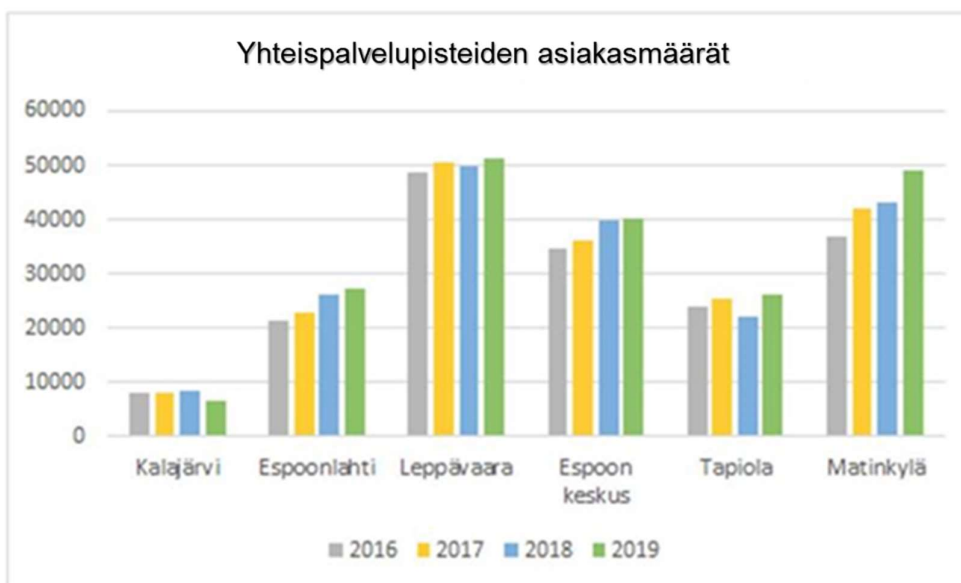
Konsernihallinto tuottaa palveluja ja toimintoja, jotka tukevat esteettömyyden toteutumista Espoossa. Seurantaryhmä on painottanut erityisesti konsernihallinnon alaisten asiointipalveluiden merkitystä sekä sähköiseen saavutettavuuteen liittyvää työtä, joka on myös keskitetty asiointipalveluyksikköön. Lisäksi konsernihallinto vastaa viestinnän ja verkkopalveluiden tuottamisen ohella mm. kunnallisten hankintasopimusten laadinnasta.

4.4.1 Yhteispalvelupisteet

Asiointipalveluiden kehittäminen on ollut ohjelmakauden yksi keskeisesti esiin nousseista palvelutoiminnoista.

Yhteispalvelupisteet ovat näkyvästi tarjolla kaikissa aluekeskuksissa. Käyntimäärät yhteispalvelupisteissä ovat kasvaneet vuosi toisensa jälkeen. Poikkeuksena on ollut Tapiolan toimipiste, joka on ollut kiinni toimipisteen siirryttyä uusiin tiloihin Tapiolassa (Kuva 8.). Vuoden 2019 aikana asiakkaat ovat kuitenkin palanneet myös Tapiolaan. Samoin vuoden 2020 Korona-tilanne on vaikuttanut yhteispalvelupisteiden käyttöön.

Yhteispalvelupisteet ovat olleet erityisesti nuorten suosiossa. HSL:n toimintaan liittyvät palvelut ovat erityisen suosittuja. Esimerkiksi vuonna 2019 77% käynneistä liittyi HSL:n matkakortteihin sekä reittineuvontaan.

Kuva 8. Asiakasmäärät Yhteispalvelupisteissä. Vuoden 2020 käyntimäärää ei kuvaajassa huomioida, sillä yhteispalvelupisteet ovat olleet kiinni osan vuodesta Koronan vuoksi.

4.4.2 Viestintä ja saavutettavuus

Toinen konsernihallinnon keskeinen kehittämistyö on liittynyt viestintään ja sähköisen saavutettavuuden kehittämiseen. Kaupungin verkkosivujen ilmeuudistuksen (2017-2018) jälkeen työ on jatkunut saavutettavuuskartoitusten ja opastuksen tarjonnalla. Vuonna 2020

saavutettavuusseloste löytyy lähes kaikilta kaupungin eri verkkosivuilta. Osassa sähköisiä palveluita (mm. sähköinen lupajärjestelmä e-Permit) saavutettavuusseloste on vielä kesken.

4.4.3 Sähköiset ilmoittautumispalvelut

Kolmas esteettömyyteen vaikuttanut kehittämishanke on ollut konsernihallinnon kautta tuotettu terveyspalveluiden sähköinen ilmoittautumisjärjestelmän kilpailutus. Hankinta tehdään vuonna 2021, mutta tarve ilmoittautumisjärjestelmän esteettömyydelle todettiin ohjelmakauden aikana. Näkövammaisten ja muutoin toimintaesteisten tarpeet on hankintavaiheessa huomioitu hankinnan laatukriteereissä. Vammais- ja vanhusneuvoston RAKA-työryhmä on lausunut kriteereistä, ja lisäksi esteettömyysasiantuntija ja vammaisasiamies ovat kommentoineet hankinnan kriteereitä.

4.5 Esteettömyyden kustannukset kunnallisissa palveluissa?

Yksi seurantaryhmälle asetetuista tehtävistä on ollut arvioida esteettömyyden kustannuksia sekä esteettömyydestä aiheutuvaa taloudellista hyötyä. Tehtävä osoittautui vaikeaksi, sillä *esteettömyyden kustannukset sitoutuvat osaksi kunnallista palvelutoimintaa*. Esimerkiksi rakentaa ei saa lainkaan, jos rakentaminen ei toteudu esteettömästi. Sama koskee monia kunnallisia palveluita, joissa esteettömyys on osa peruspalvelua. Esimerkiksi integroiduissa opetusryhmissä kouluavustajat avustavat kaikkia apua tarvitsevia oppilaita.

Erityisopetuksen tai vaikkapa vammais- ja vanhuspalveluiden sisällä esteettömyydellä ja asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaisella saavutettavuudella on suuri merkitys. Esteellisille toimintaryhmille kohdennettujen kunnallisten palveluiden laskeminen suoraan esteettömyyden kuluksi ei ole kuitenkaan perusteltua. Erityisryhmien kohdalla kyseessä lakisääteinen peruspalvelu, jossa yksinomaan esteettömyyteen liittyvä kulu on yhtä piilossa ja rakenteellista kuin muissakin kunnallisissa palveluissa.

Kunnallisessa palvelutoiminnassa on myös selkeitä kustannuksia, jotka syntyvät mm. korjaus- ja kunnossapitotyöstä, joka suoraan mahdollistavat yhteiskunnan esteettömän toiminnan ja palveluiden saavutettavuuden. Tällainen palvelu on mm. yleisten alueiden talvikunnossapito, joka mahdollistaa viime kädessä yhteiskunnan toiminnan laajemmin. Siten *peruspalvelun kustannusten näkeminen yksinomaan esteettömyyskuluna ei vastaa valtuuston asettamaa tehtävää*.

Suoria kustannuksia syntyy lähinnä investoinneista erityisen esteettömyyden välineisiin ja palveluihin. Tällaisina voidaan pitää yksittäisten apuvälineiden aiheuttamia hankinta- ja kunnossapitokuluja.

Siksi kaupungin konsernihallinto ja ohjelman seurantaryhmä pyysi Tilapalveluita selvittämään esteettömyyden kustannuksia Matinkylän uimahalli-hankkeessa. Kyseinen hanke on kaupungin oma rakennushanke, joka suunnittelu- ja rakentamiskustannukset ovat olleet arvioitavissa ohjelmakauden aikana. Vastaavalla tavalla Ympäristöministeriö on selvittänyt esteettömyydestä aiheutuneiden kustannusten määrää asuin- ja palvelotaloissa²³. Matinkylän uimahallin

²³ Ympäristöministeriö (2014) Selvitys: esteettömyyden kustannukset maltillisia [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Selvitys_esteettomyyden_kustannukset_mal\(32261\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Selvitys_esteettomyyden_kustannukset_mal(32261))

esteettömyysratkaisuiksi laskettavat erityistilojen neliöt ja apuvälineet eriteltiin hankkeesta tehdyn esteettömyysselvityksen pohjalta (Liite 3).

A-Konsulteilta tilatun laskelman mukaan esteettömyyden tilaratkaisuiden ja apuvälineiden lisäkustannus on ollut noin 1 242 000 euroa. Kun koko uimahallihankkeen rakennuskustannukset ovat 33 miljoonan euroa, esteettömyyden vaikutus rakennushankkeessa on ollut alle 4%:ia.

Kustannus on suurempi kuin valtakunnallisesti tutkittu esteettömyyden hinta asuinkerrostalon rakentamisessa, mutta silti maltillinen, kun huomioidaan rakennuksen käyttötarkoitus. Uimahalli on rakennuksena kallein mahdollinen julkinen rakennus. Rakennuksessa on poikkeuksellisen paljon mm. vesieristettyjä tiloja sekä muita rakennusteknisesti kalliita osia, joiden kalleus ei itsessään liity esteettömyyteen. Toisaalta erityistason esteettömyys entisestään tarkentaa ja rajoittaa joitain suunnitteluratkaisuja. Se edellyttää myös erilaisia erityistiloja ja apuvälineitä, kuten katonostimia, allashissejä, näkövammaisten taktiiliopasteita ja opaskoiran säilytyspaikkoja.

Huomattavaa on, että laskelma ei sisällä arviota investoinnin hyödystä, vaikka myös tätä tulisi voida arvioida. Uimahallin rakentamisvaiheessa ei ole ollut käytettävissä arviota uimahallin käyttäjille aiheutuvista hyödyistä. Ylipäättään Suomessa ei ole ollut käytettävissä tutkimus- ja seurantatietoa rakennetun ympäristön esteettömyyden tuomista kustannushyödyistä.

Lähtökohtana kuitenkin on, että erityisen esteettömyyden lisäkustannuksella on voitu varustaa uimahalli kaikkia palvelevaksi liikuntaharrastuspaikaksi. Tällöin esimerkiksi erityisryhmille tarjottavaa liikuntapalvelua voidaan tarjota uimahallin tiloissa, eikä erillistä vanhuksille ja vammaisurheiluun tarvittavaa tila tarvitse rakentaa. Myös välillisten hyötyjen arviointi olisi suotavaa, sillä uinti ja uimahallissa mahdolliset muut liikuntamuodot ovat tärkeitä kansanterveyden kannalta.

5 Johtopäätökset ja suositukset

5.1 Tilannekuva

Seurantaryhmän arvioi edellä esitettyjen tietojen pohjalta esteettömyyden kokonaistilannetta Espoossa. Neljän vuoden aikana kootuista seurantatiedoista välittyy tilannekuva rakennetun ympäristön ja palveluiden esteettömyydestä.

Suurena kehityskaarena nousevat esiin aluerakennushankkeet, joukkoliikenteen muutos sekä sähköisten palveluiden merkityksen kasvu. Näihin liittyvät esteettömyyskysymykset ovat vaikuttaneet kaupunkilaisten jokapäiväiseen arkeen, ja haasteita tulee ratkoa myös jatkossa. Samoin kaupungin viestintä ja palvelut tulee olla esteettömiä ja saavutettavia kaikille, sillä yksi ratkaisumalli ei sovi heterogeenisille asukasryhmille (ks. suositukset).

Neljän vuoden aikana seurantaryhmä on tehnyt päätelmiä Espoon esteettömyyden tilasta seuraavien arviointikysymysten kautta:

- Kuinka paljon *erityistason* esteettömyyttä tarvitsevia kaupunkilaisia on?

Esteettömyyden toteutuminen rakennetussa ympäristössä ja julkisissa palveluissa on kaikkien väestöryhmien yhteinen tarve. Väestö on kasvanut koko ohjelmakauden ajan²⁴. Erityistä esteettömyyttä tarvitsevia espoolaisia on arviosta riippuen yli 20 000 henkeä²⁵. Ryhmään kuuluvat yli 75-vuotiaan vanhuksat ja vammaiset, mutta jos mukaan lasketaan erilaisista toimintaesteistä kärsivät, lukumäärä kasvaa selvästi suuremmaksi. Erityistä esteettömyyttä tarvitsevien määrä kasvaa edelleen nopeasti. THL:n mukaan liikkumisrajoitteisten henkilöiden määrä on tuplaantunut vuodesta 2011. Jo nyt 65-vuotta täyttäneistä kolmanneksella oli vaikeuksia kävellä 500 metriä²⁶.

- Mitkä kaupunkilaisten palvelut edellyttävät erityistä esteettömyyttä? Ja missä nämä palvelut sijaitsevat?

Erityistason esteettömiä palveluita ovat joukkoliikenteen terminaalialueet, terveydenhoidon sekä vanhusten, kuntoutuspotilaiden ja vammaisten palvelu- ja asumiskohteet. Metroasemat ovat toinen erityisen esteettömyyden alueellinen keskittymä, joiden ympärille tulevaisuuden esteettömien kaupunkitoimintojen on tarkoitus keskittyä

Tällä hetkellä erityistasoista esteettömyyttä edellyttävät palvelut sijaitsevat eri puolilla Espoota. Ainoastaan Tapiolan kävelykeskusta on laajempi erityisen esteettömyyden

²⁴ Erityisesti on kasvanut maahanmuuttajataustaisen ja vieraskielisen väestön määrä. Heidän tarvitsemiaan erityispalveluita ei ole käsitelty esteettömyyskysymyksinä. Esteettömyysohjelmassa on keskitytty eri tavoin liikkumis- ja toimintaesteisiin espoolaisiin.

²⁵ Lukumäärään sisältyy yli 70-vuotiaiden espoolaisten määrä sekä vammaispalveluiden asiakkaat niiltä osin, jotka tarvitsevat kuljetuspalvelua.

²⁶ FinTerveys 2017. Kävelykyky puoli kilometriä.

http://www.terveytemme.fi/finterveys/graph/userselect2.php?kuvio=1001_gender_age_group2_year_2017&ositin=m_ft17_l1_44_1_2lk

alue, jossa sijaitsee mm. vanhusväestön palvelukeskus. Vastaava keskittymä tulee olemaan myös Espoonlahdessa.

- Mitä kunnallisia palveluita tarjotaan sähköisesti? Ja miten niiden käyttömäärät ovat muuttuneet?

Lähes kaikki kaupungin palvelut ovat saavutettavissa sähköisesti. Sähköisiksi palveluiksi lasketaan verkossa tapahtuva asiointi (esimerkiksi rakennusluvan hakeminen), erilaiset verkkopohjaiset tiedotus- ja neuvontapalvelut sekä mahdollisuus nauttia kaupungin sivistys-, kulttuuri- ja liikuntatarjonnasta suoraan verkkolähetysinä tai tallenteina.

Seurantaryhmä ei pysty vastaamaan kysymykseen käyttömääristä koko kaupungin osalta. Korona-epidemian aika on lisäksi muuttanut tilannekuvaa, ja tulee jatkossakin vaikuttamaan toimintatapoihin.

Sähköiset palvelut ovat esteettömyyden kannalta tärkeä lisä, mutta yksinomaan tarjottuina ne ovat kaupunkilaisten yhdenvertaisuutta heikentäviä. Esimerkiksi sähköisen ilmoittautumislaitteiden kosketusnäytöt ovat lähtökohtaisesti esteellisiä sekä ikääntyneille että näkövammaisille käyttäjille. Saavutettavuusdirektiivin ohella tulee pikaisesti ryhtyä valmistelemaan sähköisiin laitteisiin liittyvän direktiivin käyttöönottoa.

- Miten paljon käytetään esteettömyyttä tukevia kuljetuspalveluita?

Espoon kaupungin korvaamia vammaispalveluiden sekä sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetuspalveluiden tarve on kasvanut vuosittain. Huippuvuosi oli 2019, jolloin kuljetuspalveluita käytettiin noin 382 000 kertaa. Vuonna 2020 kuljetuspalveluiden käyttöön oikeutettujen määrä kasvoi 6252 henkilöön, mutta tehtyjen matkojen määrään todennäköisesti vaikutti Korona-epidemian liikkumisrajoitukset.

Matkat ovat pääsääntöisesti vammaispalvelulain pohjalta tehtyjä. Sosiaalihuoltolain mukaisia matkojen määrä on kuitenkin kasvanut jatkuvasti. Vuonna 2019 matkoja tehtiin lähes viidennes enemmän kuin vuotta aiemmin.

HSL tarjoaa myös palvelulinjoja, jotka tukevat mm. ikääntyneiden liikkumista. Palvelulinjojen käyttö on kuitenkin ollut vähäistä suhteessa ikääntyneiden liikkumistarpeeseen. Yksi harvoin liikennöivistä linjoista on Tapiolassa. Ohjelmakauden aikana on valmisteltu Länsi-Uudenmaan Kulkukeskusta.

- Millaisia suoria esteettömyyteen liittyviä kehittämishankkeita ja investointeja kaupunki on tehnyt ohjelmakauden aikana?

Espoon kaupungin suorat esteettömyyteen liittyvät kustannukset aiheutuvat esteettömyysneuvonnasta, kotona tehdyissä muutostöistä sekä hissiavustuksista. Lisäksi kaupunki on investoinut kaupunkikeskusten opasteiden suunnitteluun sekä asemaseutujen suunnitteluohjeistusta kehittävään seudulliseen hankkeeseen (SUJUVA-hanke).

Epäsuoria kustannuksia ovat mm. kiinteistöjen auraamiseen sekä teiden, katujen ja pysäkkialueiden kunnossapitoon liittyvät kustannukset. Peruskorjaus- ja kunnossapitotoimissa esteettömyyteen liittyviä kustannuksia ovat mm. hisseihin ja

induktiosilmukoihin liittyvät tehtävät. Uudisrakentamisessa nämä kulut sisältyvät hankkeiden kustannuksiin. Samalla periaatteella esteettömyys on osa kaikkien kunnallisten palveluiden toteuttamista, kuten esimerkiksi rakennuslupaprosessiin kuuluva rakennushankkeiden esteettömyyden selvittäminen ja valvonta. Yleensä kustannukset kuitenkin kumuloituvat tilojen kunnossapitoon ja korjauksiin.

Kaupungin talousseurannassa esteettömyyden epäsuoria kuluja on selvitetty käyttäen esimerkkinä Matinkylän uimahalli-hankkeen tietoja. Kyseessä on ns. erityisen esteettömyyden kohde, jossa apuvälineiden ja erityistilojen aiheuttama lisäkustannus on n. 1 242 000 euroa (ks. Liite 3.). Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 33 miljoonaa euroa, joten esteettömyyden kustannukset ovat alle 4%:ia koko hankkeen kuluista. Tällä erityisen esteettömyyden lisäkululla voidaan uimahalli varustaa kaikkia väestöryhmiä palvelevaksi liikunta- ja kuntoutusharrastuspaikaksi.

- Miten kaupunki on ottanut huomioon järjestöjen ja kaupunkilaisten esteettömyyteen liittyvät huolenaiheet?

Vammais- ja vanhusneuvosto ovat ottaneet aktiivisesti kantaa esteettömyyskysymyksiin. Vammaisneuvoston huolenaiheena on ollut mm. saattoliikenteen paikkojen järjestäminen sekä terveyspalveluiden esteettömyys ja saavutettavuus, sillä terveysasemia on jouduttu sulkemaan mm. sisäilmaongelmien ja vesivahinkojen vuoksi. Myös aluekeskusten esteettömyys ja palveluiden siirtyminen niihin mm. kauppakeskustiloihin on haaste esteettömyydelle.

Vanhusneuvosto on esittänyt huolensa Tapiolan yleisten alueiden reiteistä ja niiden heikosta opastuksesta. Kysymyksiä on herättänyt myös vanhusten palvelukeskusten toteutuminen Elä- ja Asu-konseptilla sekä vanhuksille tarkoitettujen erityisasuntojen rakentamisen pysähtyminen. Sote-uudistus ja hoitajamitoitus ovat vaikuttaneet vanhusten asuinpalveluiden tilanteeseen.

Oleellisena pidetään käyttäjätiedon ja -palautteen laajamittaisempaa keräämistä – ja palautteen käyttöä kaupungin toimintojen ohjaamisessa. Seurantaryhmä on kokeillut erilaisia käyttäjätiedon keräämisen tapoja ohjelmakauden aikana Näitä ovat olleet mm. kaupungin ja HSL:n palautejärjestelmät, käyttäjätestaukset ja show roomien käyttö sekä verkkopohjainen käyttäjäkysely Otaniemen lukiossa. Yksinomaan esteettömyyteen liittyvää palautetta on saatu niukasti, noin kymmenen palautetta vuodessa. Yleensä esteettömyyteen liittyvä käyttäjäpalaute tulee aina osana muuta palautetta.

- Miten Espoon esteettömyyden tila näyttäytyy valtakunnallisesti?

Esteettömyyden kokonaistilanne on valtakunnallisesti hyvä. Espoossa on investoitu valtakunnallisesti merkittävällä tavalla rakennettuun ympäristöön. Esteettömyys toteutuu Maankäyttö- ja rakennuslain velvoitteiden mukaisesti. Käynnissä on ollut merkittäviä infrastruktuuri-hankkeita sekä suoraan arjen kunnallisiin palveluihin kohdistuvia hankkeita, kuten Koulut kuntoon-hanke. Merkittävä osa koulurakennuksista ovat vuoden 2000 jälkeen käyttöön otetun esteettömyysasetuksen mukaisia.

Kiitos vilkkaan asuntorakentamisen, Espoo on yksi eniten esteetöntä asumista tarjoavista kunnista. Vain 11% yli 3-kerroksista asuinrakennuksista on ilman hissiä.

Näillekin asuinrakennuksille Espoo tarjoaa yhdessä ARA:n kanssa peruskorjaus- ja hissiavustuksia.

Yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna esteettömyyden toteutumiseen liittyy edelleen jatkuvia haasteita. Esteettömyyden varmistaminen saumattomasti esimerkiksi suunnittelu- ja rakentamisvaiheesta aina tilojen käyttöönottoon sisältää epävarmuustekijöitä. Myös kunnossapitoon liittyen prosessit eivät ole riittävän nopeita ja joustavia, jotta esimerkiksi apulaitteiden toiminta ja opastus ovat käyttötarkoituksen mukaisia.

Ongelmia on myös yksilöllisessä mukautuksessa, johon kaupunki on sitoutunut. Rakennusmääräysten mukainen esteettömyys ei ole riittävää esimerkiksi monivammaiselle henkilölle, jonka toimintaedellytyksiä rajoittaa esimerkiksi kuljetuspalvelun ja avustavan henkilön puute.

5.2 Ohjelman tavoitteiden toteutuminen

Seurantaryhmä arvioi, että ohjelmalle asetetut tavoitteet on saavutettu osittain – tavoitteesta riippuen:

TAVOITE 1

Espoosta tehdään toimiva ja esteetön vuoteen 2020 mennessä tuottamalla, rakentamalla ja parantamalla kaupungin palvelut, työpaikat, yleiset alueet, julkiset ja yksityiset palvelurakennukset ja joukkoliikenteen ratkaisut saavutettaviksi, esteettömiksi ja turvallisiksi kaikille ihmisille. Palvelut ja tiedonsaanti tuotetaan niin, että ne ovat kaikille toimivat ja saavutettavat. Työssä huomioidaan ikääntymispoliittinen ohjelma ja vammaispoliittinen ohjelma sekä niiden tavoitteet. Työssä huomioidaan yhdenvertaisuusperiaatteen ja tasa-arvon edistäminen.

- ➔ Kaupunki on ohjelmakauden aikana rakentanut ja tuottanut ennätysellisen määrän kaupungin palveluita ja julkisia rakennuksia. Kaikki ohjelmakauden aikana rakennetut julkiset rakennukset ovat suunnitteluvaiheessa esteettömyysselvitetty ja rakennukset on esteettömyyskatselmoitu ennen käyttöönottoa. Erityisen esteettömyyden kohteissa, kuten uimahalleissa ja erityisasumishankkeissa, on ollut mukana vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille-työryhmä niin hankesuunnittelun, rakennussuunnittelun kuin rakentamisenkin aikana. Kaikista kouluista 50% ja päiväkodeista 25%:ia täyttävät esteettömyysasetuksen (LIITE II ja III), ja osuus kasvaa edelleen käynnissä olevan Koulut kuntoon-hankkeen myötä. Koulutilojen ja julkisten rakennusten iltakäytön laajentamiseen on luotu lähtökohdat. Esteettömyys on toteutunut myös uusien ulkoliikunta- ja luontopolkujen toteutuksessa.
- ➔ Palveluiden tarjonta on monikanavaistunut ja niiden saavutettavuus on noussut keskiöön. Sähköisten palveluiden asema on vahvistunut. Verkossa tapahtuva asiointi, erilaiset sähköiset tiedotus- ja neuvontapalvelut sekä mahdollisuus osallistua kaupungin sivistys-, kulttuuri- ja liikuntatarjontaan täydentävät ja

monipuolistavat palveluita. Kääntöpuolena on kuitenkin toimintakyvyltään rajoittuneiden jääminen ilman näitä palveluita.

- ➔ Joukkoliikenteessä metroasemat ja uudet pysäkit ovat esteettömiä. Liikennöinnin esteettömyys on kuitenkin heikentynyt, sillä syöttöliikenteeseen perustuva joukkoliikenne vaatii vaihtoja ja eri kulkutapojen käyttämistä, mikä on heikosti liikkuvalla ja toimintaesteisellä vaikeaa.
- ➔ Yksityinen asuin- ja toimitilarakentaminen on ollut vilkasta. Uudet rakennukset täyttävät esteettömyysasetuksen. Poikkeamia esteettömyydestä on myönnetty vain peruskorjattaville vanhoille rakennuksille sekä pientaloille, joita esteettömyysasetus koskee vain sisäänkäynnin osalta.
- ➔ Esteettömyysohjelman toteutus on ollut suorassa yhteydessä ikääntymispoliittisen ja vammaispoliittisen ohjelman sekä kaupungin hyvinvointi-ohjelman kanssa. Esteettömyysohjelman seurantaryhmän jäsenet toimivat myös näissä ohjelmissa.
- ➔ Yhdenvertaisuusperiaatteen ja tasa-arvon toteutuminen on varmistettu ohjelmatyön rakenteessa sekä toimialojen suunnittelukäytännöissä. Vakiintuneita käytäntöjä ovat erityisryhmät huomioivat suunnitteluohjeet, lupamenettelyyn kuuluvat yhteistoiminta sekä yhteistyö vammais- ja vanhusneuvoston sekä nuorisovaltuuston kanssa.

TAVOITE 2

Espoon kaupungin johto sitoutuu kaupungin vuotuisessa talous- ja toimintasuunnittelussa esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen ja toimeenpanoon.

- ➔ Kaikki toimialat ovat sitoutuneet esteettömyysohjelman toimintaan ja jokainen toimiala resursoinut ohjelman käyttöön kaksi johtavaa asiantuntijaa. Lisäksi jokaisella toimialalla on asiantuntijoita, jotka perustehtävässään edistävät esteettömyyttä ja saavutettavuutta.
- ➔ Toimialoittain on kohdennettu resursseja paitsi peruspalvelutoiminnan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen myös kustannettu suoraan esteettömyyteen kohdentuvaa rahoitusta. Osa toiminnasta on pysyvää kaupungin palvelutoimintaa, kuten esteettömyysneuvontaa ja korjausavustuksia. Osa kertaluontoista kehittämistyötä, kuten tyyppipiirustusten ja suunnitteluohjeiden laadintaa.
- ➔ Esteettömyyden Targetor-seuranta on keskitetty TYTiin, joka koordinoi esteettömyystyötä ja esteettömyysohjelman seurantaa. Esteettömyys löytyy Rakennusvalvontakeskuksen ja Kaupunkitekniikkakeskuksen tulokorteista.

TAVOITE 3

Kaikki Espoon kaupungin toimialat tekevät viisivuotiset esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttamisen talous- ja toimintasuunnitelmat, joissa määritetään resurssit, toimenpiteet, vastuutahot ja aikataulut.

- ➔ Esteettömyys on osa kaupungin toimialojen ja eri palveluyksiköiden toimintaa, eikä niiden toiminnasta tehdä viisivuotissuunnitelmia. Sen sijaan voidaan kuvata esteettömyystyön toimenpiteet ja keinovalikoima sekä niistä vastaavat tahot eri toimialoilla ja palveluyksiköissä, kuten esimerkiksi loppuraportin luvuissa 2. ja 3.

TAVOITE 4

Esteettömyysasiantuntija ja vammaisasiamies ovat toimialoista riippumattomia esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäjiä ja tiedonjakajia. Heille varataan riittävät toimintaedellytykset.

- ➔ Toimintaedellytykset eivät ole muuttuneet ohjelmakauden aikana. Toimintakenttä on laaja-alainen, ja toiminnan resurssit syntyvät yhteistyön kautta.

Esteettömyysasiantuntija toimii läpäisevästi teknisen toimen eri keskusten suunnitteluprosesseissa ja kehityshankkeissa. Lisäksi hän konsultoi muiden toimialojen palveluyksiköitä esteettömyyskysymyksissä. Esteettömyysasiantuntija koordinoi esteettömyysohjelmia sekä osallistuu kaupungin hyvinvointiohjelman ja ikääntymispoliittisen ohjelman toteuttamiseen. Työkuvaan on kuulunut myös rakennetun ympäristön esteettömyyteen liittyvät koulutustehtävät sekä lupaprosessien ja suunnitteluohjauksen kehittäminen.

Vammaisasiamies on vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja syrjimättömyyden edistäjä ja poikkihallinnollinen asiantuntija koko kaupungissa. Vammaisasiamies toimii vammaisneuvoston valmistelijana ja sihteerinä. Hän koordinoi vammaispoliittisen ohjelman toimenpiteitä ja vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille-työryhmän työtä. Vammaisasiamies vastaa myös kuntalaisten yhteydenottoihin ja kysymyksiin, joista monet liittyvät esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Vammaisasiamies laatii vuosittaisen vammaisasiamiehen selvityksen.

5.3 Suositukset jatkotoimille

Edellä kuvatun pohjalta seurantaryhmä tekee seuraavia suosituksia ja kehittämis ehdotuksia:

Suositus 1. Julkisten rakennusten ja palveluiden esteettömyyden inventointia tulee edelleen lisätä. Palveluyksiköiden tulee varata rahoitusta ulkopuoliselle selvitystyölle.

- ➔ Ensisijassa tulisi kartoittaa terveysasemien esteettömyys. Myös muiden vanhojen toimitilojen esteettömyystilanne tulee selvittää. Rakennetun esteettömyyden prosessit kohdentuvat lähes yksinomaan uudisrakentamiseen sekä peruskorjaustoimintaan.
- ➔ Myös tieto tilojen osoittautumisesta esteelliseksi on tarpeellinen. Näin voidaan varmistaa, että palvelutoimintaa ei tarjota tiloissa, jotka eivät sovi erityisryhmille.
- ➔ Kaupungin henkilökunnalle tulee tarjota koulutusta esteettömyydestä ja saavutettavuudesta, jotta tieto-taito karttuu läpi kaupungin organisaation. Tavoitteena tulee olla katkeamaton ketju suunnittelusta ja rakentamisesta aina toteutuksen valvontaa ja palvelutoiminnan seurantaan.
- ➔ Kuntalaiskäytön tilojen sähköiseen varauspalveluun tulee viedä esteettömyystiedot (yhdistyminen Palvelukarttaan).

Suositus 2. Monet esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvistä kysymyksistä eivät ole suoraan kaupungin toimintaa.

- ➔ Mukaan palveluiden inventointiin tulee nostaa myös muiden kuin kaupungin tarjoamien palveluiden toimipisteet. Esimerkiksi HSL:n joukkoliikenteen esteettömyyteen ja HUS:in toimipaikkojen esteettömyyteen liittyvää yhteistyötä tulee edelleen parantaa.
- ➔ Ulkopuolelta hankittavien kunnallisten palveluiden kilpailutuksessa ja hankkeistamisessa tulee huomioida myös ostopalveluiden esteettömyys hankintalainsäädännön mukaisesti.

Suositus 3. Esteettömyysohjelman toimikausi on päättynyt. Seurantaryhmä esittää esteettömyystyön jatkamista ohjelmatoiminnan keinoin. Ohjelman tulee olla kytköksissä paitsi hyvinvoinnin kehittämiseen myös palvelutoiminnan kehittämiseen.

- ➔ Esteettömyystyö on vakiintunut osa kaupungin toimintaa. Esteettömyyteen liittyvien ongelmien ratkaiseminen vaatii kuitenkin toimialat yhdistävän koordinaation ja resurssoinnin. Mukana tulee olla myös eri käyttäjäryhmien edustajia sekä järjestö- ja yritystoimintaa harjoittavia. Ohjelmapohjainen toiminta on yksi tapa järjestää näitä kaikkia yhdistävää esteettömyystyötä.

LIITE I Koulurakennusten esteettömyyden tilanne

LIITE II Päiväkotien esteettömyys

LIITE III Matinkylän uimahallin esteettömyyden kustannuserittely

LIITE I. Espoon peruskoulu- ja lukiorakennusten esteettömyys 12/2019

+ = Toteutunut/ - = Ei toteutunut/ ?= Ei tietoa, keltainen väritys = parhallaan peruskorjattava tai uudisrakennuksena toteutettava koulu

Koulun nimi	Hissi	Reitti pääsisäänkäynnille	Pääsisäänkäynti	Induktio-silmukka (kiinteä)	Esteetön wc	Sisätilat
1 Aarnivalkean siirtokoulu	+	+	+	+	+	+
2 Auroran koulu	+	+	+	+	+	+
3 Bemböle skola	-	+	Sisäänkäynnin yhteydessä vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsiönteet molemmilla puolilla. Ovi raskas tai muuten vaikeasti avattavissa. Sisäänkäynnin yhteydessä yli 2cm korkeita kynnyksiä. Tuulikaappi ahdas.	-	-	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä ja vähintään 4 porrasaskelmaa. Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.
4 Eestinkallion koulu	+	+	+	-	+	+
5 Espoon aikuislukio	+	+	+	-	-	+
6 Kauklahden koulu	-	+	Sisäänkäynnin yhteydessä vähintään 4 porrasaskelmaa, mutta myös luiska. Sisäänkäynnin yhteydessä yli 2cm korkeita kynnyksiä ja tuulikaappi ahdas.	+	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä.
7 Espoonlahden lukio	+	+	Sisäänkäynnin yhteydessä yli 2cm korkeita kynnyksiä.	-	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä.
8 Etelä-Tapiolan lukio (siirtynyt WeeGeen tiloihin,jota arvio koskee)	+	+	+	+	+	+
9 Friisilän koulu	+	+	Sisäänkäynnin ovet ovat vaikeasti havaittavat. Sisäänkäynnin yhteydessä yli 2cm korkeita kynnyksiä.	-	+	Vähintään 4 kääntyvää porrasaskelmaa, jossa käsiönteet toisella pulla. Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.
10 Hansakallion koulu	+	+	+	-	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä.
11 Hösmärinpuiston koulu	+	+	+	+	+	+
12 Iivisniemen koulu	+	+	Ovi raskas tai muuten vaikeasti avattavissa. Sisäänkäynnin yhteydessä yli 2cm korkeita kynnyksiä.	-	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä. Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.
13 Jalavapuiston koulu	+	+	+	-	+	Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.

LIITE I. Espoon peruskoulu- ja lukiorakennusten esteettömyys 12/2019

+ = Toteutunut/ - = Ei toteutunut/ ?= Ei tietoa, keltainen väritys = parhallaan peruskorjattava tai uudisrakennuksena toteutettava koulu

28	Kirstin koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	Osasta 2. kerroksen luokahuoneista pitkä matka hissille.
29	Koulumestarin koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä.
30	Koulumäen koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	+
31	Kuittinmäen koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	Ovi vaatii ovipuhelimen käyttöä.
32	Kuninkaantien lukio	+	+	+	+	+	+	+	+	+
33	Kungsgårdsskolan									
34	Laajalahden koulu									
35	Lagstads skola	+	+	+	+	+	+	+	+	+
36	Lahnuksen koulu	-	+	+	+	+	+	+	+	Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä. Tilassa kierreportaat.
37	Latokasken koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	+
38	Leppävaaran koulu									
39	Leppävaaran lukio	+	+	+	+	+	+	+	+	+
40	Lintulaakson koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.
41	Lintumetsän koulu	+	+	+	+	+	+	+	+	+
42	Lintuvaaran koulu	-	+	+	+	+	+	+	+	+
43	Lähderrannan koulu	-	+	+	+	+	+	+	+	+
44	Lämpömiehentien koulu ja PVK	+	+	+	+	+	+	+	+	+
45	Mainingin koulu	-	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa yli 2cm korkeita kynnyksiä. Vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet molemmilla puolilla.
46	Mankkaan koulu	-	+	+	+	+	+	+	+	Sisätilojen ovet eivät erotu selkeästi seinästä.

LIITE I. Espoon peruskoulu- ja lukiorakennusten esteettömyys 12/2019

+ = Toteutunut/ - = Ei toteutunut/ ?= Ei tietoa, keltainen väritys = parhailaan peruskorjattava tai uudisrakennuksena toteutettava koulu

47	Martinkallion koulu	+	+	?	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
48	Mattildens skola	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
49	Merisaappaan koulu	-	-	-	-	-	-	-	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
50	Meritorin koulu	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
51	Mikkelän koulu	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
52	Martensbro skola	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
53	Nipperin koulu (siirtokelpoinen)	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
54	Niittykummun koulu	-	-	-	-	-	-	-	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
55	Nuuksion koulu	-	-	-	-	-	-	-	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
56	Nöykkiön koulu	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
57	Olarin koulu	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.
58	Opinmäen koulu	+	+	+	+	+	+	+	Tilassa vähintään 4 porrasaskelmaa, jossa käsijohteet toisella pulla.

Liite 2 Espoon kaupungin päiväkodit

Keltaisella merkityt päiväkodit ovat esteettömyyskatselmoituja. Muista päiväkodeista todennäköisesti löytyy esteettömyyspuutteita tai ne eivät ole muutoin soveltuvia kuntalaiskäyttöön.

Taulukon lopussa on vihreällä merkittynä parhaillaan rakennettavat uudet päiväkodit, jotka ovat esteettömiä ja kuntalaiskäyttöön sopivia.

nimi	Huoneiston käyttötarkoitus	Valmistumisvuosi
Träskändan päiväkot	Päiväkot	24.7.2020
Karamäen päiväkot, uusi	Päiväkot	28.2.2020
Majurinkulman päiväkot (Perkkaanpuiston siirtokelpoinen päiväkot)	Päiväkot	8.8.2019
Friisilän siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	26.7.2019
Haukilahden päiväkot ja kirjasto, uusi	Päiväkot	31.1.2019
Painiityn siirtokelpoinen päiväkot, rakennus B	Päivähoidon tilat	10.1.2019
Paapuurin päiväkot	Päiväkot	5.1.2018
Pohjois-Tapiolan päiväkot, uusi	Päiväkot	24.11.2017
Karhusuon koulu ja kirjasto vaihe II ja III	Päivähoidon tilat	9.10.2017
Karhusuon siirtokelpoinen tyyppikoulu, vaihe I	Päivähoidon tilat	9.10.2017
PILKE Päiväkodit Oy, Laajalahti	Päiväkot	17.1.2017
Vekara Päiväkodit Etelä-Suomi Oy	Päiväkot	30.12.2016
Nuumäen päiväkot	Päiväkot	20.12.2016
Auroran koulu, päiväkot ja neuvola	Päiväkot	15.7.2016
Opinmäen Kampus	Päivähoidon tilat	7.7.2015
Painiityn päiväkot	Päiväkot	24.2.2015
Lipunkantajanpolun päiväkot	Päiväkot	27.8.2014
Kungsgårds daghem	Päiväkot	6.8.2014
Suurpellon päiväkot	Päiväkot	17.6.2014
Kepelin päiväkot	Päiväkot	17.12.2013
Roosaliinan päiväkot	Päiväkot	27.11.2012
Saunalahden koulu	Päiväkot	30.7.2012
Tillinmäen päiväkot	Päiväkot	30.3.2012
Storängens skola och daghem Rehtorinkuja	Päiväkot	9.3.2012
Saunalahden Lastentalo	Päiväkot	7.4.2011
Ymmerstan päiväkot	Päiväkot	11.3.2011
Maakirjan päiväkot	Päiväkot	29.9.2010
Kallionkujan päiväkot	Päiväkot	28.9.2010
Vanttilan päiväkot	Päiväkot	27.8.2010
Mattbergets daghem siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	12.12.2009
Nipert daghem	Päiväkot	1.12.2009
Degerbyntien päiväkot	Päiväkot	30.11.2009
Lansantien päiväkot	Päiväkot	22.7.2009
Lintulan siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	22.7.2009
Pitkäniityn siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	22.7.2009
Taimen / Taimitarhan siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	22.7.2009

Ajurinmäen päiväkot	Päiväkot	4.12.2008
Tuomarilan päiväkot	Päiväkot	10.11.2008
Ryhmäperhepäivähoitotila	Ryhmäperhepäiväkot	26.8.2008
Lehtikuusi ryhmis, Espoon Lehtikuusi As Oy	Ryhmäperhepäiväkot	26.6.2008
Koulumestarin koulu ja päiväkot	Päiväkot	13.7.2007
Saunarannan siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	14.3.2007
Klippinkitien ryhmis	Ryhmäperhepäiväkot	28.6.2006
Kylätalo Palttina	Päiväkot	27.6.2006
Aurorakoti sekä Auroranportin päiväkot	Päiväkot	6.3.2006
Hösmärinpuiston koulu ja päiväkot	Päiväkot	4.8.2005
Karamalmens daghem	Päiväkot	16.2.2005
Säterinmetsän päiväkot	Päiväkot	14.12.2004
Vantinkulman päiväkot	Päiväkot	11.10.2004
Juvanpuiston lastentalo	Päiväkot	16.8.2004
Leppäviidan päiväkot	Päiväkot	25.5.2004
Espoonlahden hoivakoti	Päivähoidon tilat	27.11.2003
Etelä-Leppävaaran palveluasema Ruusulinna	Päiväkot	30.9.2003
Kala-Maijan päiväkot	Päiväkot	28.8.2003
Laaksolahtitalo	Päiväkot	19.8.2003
Kungsgårds daghem	Päiväkot	17.5.2003
Ohrakasken päiväkot	Päiväkot	21.11.2002
Muurahaisen päiväkot	Päiväkot	25.9.2002
Kiltakallion lastentalo	Päiväkot	26.8.2002
Kirvuntien päiväkot, tyyppipäiväkot	Päiväkot	20.6.2002
Kilonpuiston lastentalo	Päiväkot	30.5.2002
Heiniemen päiväkot	Päiväkot	26.4.2002
Pihlaja	Ryhmäperhepäiväkot	23.4.2002
Vaahtera	Ryhmäperhepäiväkot	23.4.2002
Finno skola och daghem	Päiväkot	18.2.2002
Martinmäen päiväkot, tyyppipäiväkot	Päiväkot	13.12.2001
Lintupiha	Ryhmäperhepäiväkot	11.12.2001
Koivuhovin päiväkot	Päiväkot	27.11.2001
Eestinmalmin päiväkot	Päiväkot	1.3.2001
Jolla ja Ramsayn ryhmis	Ryhmäperhepäiväkot	25.1.2001
Karusellin päiväkot	Päiväkot	14.12.2000
Hösmärin siirtokelpoinen päiväkot	Päiväkot	22.9.2000
Siuntionkujan päiväkot	Päiväkot	11.9.2000
Kahisevan päiväkot, tyyppipäiväkot Sinipilvi	Päiväkot	8.8.2000
Ullanmäen päiväkot	Päiväkot	28.7.2000
Järvenperän uusi päiväkot	Päiväkot	12.5.2000
Siuntionportin ryhmis	Ryhmäperhepäiväkot	3.5.2000
Aitola ryhmis	Päiväkot	30.3.2000
Auroranniitty	Päiväkot	29.3.2000
Westendipuiston päiväkot	Päiväkot	8.2.2000
Kesäheinä ja Suvituli	Päiväkot	21.1.2000
Nokkalanpuiston päiväkot	Päiväkot	5.1.2000

Ruusunlehmä Ryhmis, Säterinkatu 9 A 1	Ryhmäperhepäiväkoti	29.12.1999
Ruusunlehmä Ryhmis, Säterinkatu 9 A 2	Ryhmäperhepäiväkoti	29.12.1999
Säterin kerho	Päiväkoti	29.12.1999
Järviatorpan päiväkoti uusi, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	2.12.1999
Kurkihirren päiväkoti, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	1.12.1999
Muonamiehen päiväkoti, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	11.11.1999
Lippajärven päiväkoti B-talo, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	25.10.1999
Kulloonrinne ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	18.10.1999
Niipperinpuiston päiväkoti, Päiväkoti Nallentupa tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	11.10.1999
Lehtikasken päiväkoti uusi, tyyppipäiväkoti (Touhula)	Päiväkoti	29.9.1999
Laaksoalahden päiväkoti B-talo	Päiväkoti	9.9.1999
Tontunmäen päiväkoti, uusi Kotitonttu, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	26.8.1999
Westends daghem, uusi	Päiväkoti	8.6.1999
Ivisnäs daghem	Päiväkoti	31.5.1999
Leppäsillan päiväkoti, tyyppipäiväkoti (Hiirulainen)	Päiväkoti	27.4.1999
Bergans daghem	Päiväkoti	26.4.1999
Perkkaanlehdon ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	26.4.1999
Perkkaanniityn ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	26.4.1999
Raide ryhmis	Päiväkoti	24.3.1999
Trilla	Päiväkoti	24.3.1999
Kaitaanniityn päiväkoti	Päiväkoti	4.3.1999
Mankkaan tyyppipäiväkoti, Aurinkorinne, Pilkepäiväkodit Oy	Päiväkoti	17.2.1999
Kyyhkyspuiston päiväkoti, ent. Kanin Kolo	Päiväkoti	15.1.1999
Pihlajarinteen päiväkoti, tyyppipäiväkoti	Päiväkoti	27.11.1998
Eestinmetsän lähipalvelukeskus	Päiväkoti	3.9.1998
Taavinkylän lastentalo	Päiväkoti	6.5.1998
Veturin päiväkoti	Päiväkoti	26.3.1998
Torppa ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	29.10.1997
Kaskipihan päiväkoti	Päiväkoti	11.9.1997
Pikku-Helena	Ryhmäperhepäiväkoti	27.6.1997
Epelit ryhmäperhepäiväkoti	Ryhmäperhepäiväkoti	30.12.1996
Kartanonpuiston päiväkoti ja kerho	Päiväkoti	27.9.1996
Kartanonvintti	Päiväkoti	27.9.1996
Kylänmäen päiväkoti	Päiväkoti	8.2.1996
Kilon koulu laajennus ja päiväkoti	Päiväkoti	22.12.1995
Kannosto, Satumaa ryhmäperhepäiväkoti	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1994
Lintumetsän päiväkoti	Päiväkoti	31.12.1994
Lintumetsän ryhmäperhepäiväkoti (asunnot)	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1994
Asuntopäiväkoti Kyyhky	Päiväkoti	31.12.1993
Laakakiven päiväkoti	Päiväkoti	31.12.1993
Kuninkaisten päiväkoti	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1992
Kuninkaisten päiväkoti	Päiväkoti	31.12.1992
Kyyhkyspuiston päiväkoti	Päiväkoti	31.12.1992
Postipuun koulu	Päivähoidon tilat	31.12.1992
Suviniitty ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1992
Suviniitynmaja, AVOIN PK	Päiväkoti	31.12.1992

Suvirata ryhmis	Päiväkoti	31.12.1992
Espoonlahden TA II, Espoonlahden päivähoidon väistötilat	Päivähoidon tilat	31.12.1991
Fiskargrändens daghem	Päiväkoti	31.12.1991
Jousenkaaren päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Mankkaan kouluterveydenhoitotilat ja Purolan pk	Päiväkoti	31.12.1991
Matinniityn päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Mikkelän koulu ja päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Mikkelän koulu talonmiehen asunto (Huvikumpu)	Päiväkoti	31.12.1991
Niittymaan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Oktaavi	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1991
Saapasaukion päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Saarniraivion päivähoito, Saarniraiviontie 6	Päiväkoti	31.12.1991
Saarniraivion päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Toppelundin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1991
Fågelsångens daghem lisärakennus	Päiväkoti	31.12.1990
Järvitorpan päiväkot asuinrakennus	Päiväkoti	31.12.1990
Kalevala	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1990
Lehtikasken päiväkot	Päiväkoti	31.12.1990
Maarinniityn päiväkot	Päiväkoti	31.12.1990
Nalle-Karhut ryhmäperhepäiväkoti	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1990
Rullavuoren ryhmis	Päiväkoti	31.12.1990
Taavinkylän koulu	Päiväkoti	31.12.1990
Tuohimäen päiväkot	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1990
Tuohimäen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1990
Hovinarrin ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1989
Järvitorpan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1989
Kiltapuiston päiväkot	Päiväkoti	31.12.1989
Klippans daghem	Päivähoidon tilat	31.12.1989
Kongsbergs dh	Päiväkoti	31.12.1989
Kotipesän ryhmis	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1989
Merenkulkijan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1989
Suomenojan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1989
Askbackens daghem	Päiväkoti	31.12.1988
Kylänaukion päiväkot	Päiväkoti	31.12.1988
Luhtaniityn päiväkot.Tuomarila	Päiväkoti	31.12.1988
Niipperin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1988
Puutarhurin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1988
Seilimäen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1988
Servin Maija päiväkot	Päiväkoti	31.12.1988
Espoonlahden I päiväkot	Päiväkoti	31.12.1987
Laaksoalahden päiväkot	Päiväkoti	31.12.1987
Laaksoalahden päiväkot asuinrakennus	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1987
Laurinlahden päiväkot	Päiväkoti	31.12.1987
Leppäsillan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1987
Leppäsillan päiväkot asuinrakennus	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1987
Portängens daghem Mankkaa asuinrakennus	Ryhmäperhepäiväkoti	31.12.1987

Portängens daghem.Mankkaa	Päiväkoti	31.12.1987
Tontunmäen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1987
Fågelsångens daghem	Päiväkoti	31.12.1986
Kastevuoren päiväkot	Päiväkoti	31.12.1986
Nuottakunnan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1986
Postipuun päiväkot Puustellinmäki	Päiväkoti	31.12.1986
Aamunkoiton päiväkot	Päiväkoti	31.12.1985
Ellipsin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1985
Kalamiehen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1985
Koivumankkaan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1985
Rinkelin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1985
Toppelundin koulu	Päivähoidon tilat	31.12.1985
Toppelundin koulu	Päiväkoti	31.12.1985
Westends daghem	Päiväkoti	31.12.1985
Aallonhuipun päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Lakelan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Lansankallion päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Lystimäen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Matinkylän päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Planeetan päiväkot, Kuitinmäen koulu (Tähtiniityn)	Päiväkoti	31.12.1984
Tiistilänraitin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1984
Silkkiniityn päiväkot	Päiväkoti	31.12.1983
Vallipuiston pk, Vallikallion ja Raidepuiston päiväkot	Päiväkoti	31.12.1983
Hösmärin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1982
Latokasken koulu ja päiväkot	Päiväkoti	31.12.1982
Mankkaan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1982
Meteorgatans gruppamiljedaghem	Päiväkoti	31.12.1982
Nöykkiön päiväkot	Päiväkoti	31.12.1982
Sokinvuoren päiväkot	Päiväkoti	31.12.1982
Kuutamon päiväkot	Päiväkoti	31.12.1981
Skepparbackens daghem	Päiväkoti	31.12.1981
Distby daghem	Päiväkoti	31.12.1980
Kipparin päiväkot	Päiväkoti	31.12.1980
Sunakatti	Päiväkoti	31.12.1980
Laajalahden päiväkot	Päiväkoti	31.12.1979
Lähderannan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1978
Niittykummun päiväkot	Päiväkoti	31.12.1978
Iivisniemen päiväkot	Päiväkoti	31.12.1977
Kirstin koulu ja päiväkot	Päiväkoti	31.12.1977
Kvis daghem	Päiväkoti	31.12.1977
Maapallonkuja 2 päiväkot	Päiväkoti	31.12.1977
Siriuksen pk, Kala-Maijan filiaali	Päiväkoti	31.12.1977
Yläkartanon päiväkot	Päiväkoti	31.12.1977
Kultakalat	Päiväkoti	31.12.1976
Suvelan päiväkot	Päiväkoti	31.12.1976
Lehtikalat	Päiväkoti	31.12.1975

Mainingin päiväkot	Päiväkot	31.12.1975
Nuottaniemen päiväkot	Päiväkot	31.12.1975
Olarin päiväkot	Päiväkot	31.12.1975
Pikku-Mirja	Ryhmäperhepäiväkot	31.12.1975
Karhunkolo	Päiväkot	31.12.1974
Mainingin koulu	Päivähoidon tilat	31.12.1974
Päiväkodit Päivänsäde ja Kuunsäde	Ryhmäperhepäiväkot	31.12.1974
Päiväkodit Päivänsäde ja Kuunsäde	Päiväkot	31.12.1974
Olars daghem	Päiväkot	31.12.1973
Hirsikallion päiväkot, Hirsikalliontie 17 A	Päiväkot	31.12.1972
Hirsikallion päiväkot, Hirsikalliontie 17 B	Päiväkot	31.12.1972
Kalajärven koulu	Päiväkot	31.12.1972
Kalajärven päiväkot	Ryhmäperhepäiväkot	31.12.1972
Kalajärven päiväkot	Päiväkot	31.12.1972
Kalajärven ryhmäperhepäiväkot	Ryhmäperhepäiväkot	31.12.1972
Päiväkot Avokas - Matinraitti 5	Päiväkot	31.12.1972
Soukankujan päiväkot	Päiväkot	31.12.1972
Kartanon ryhmis	Ryhmäperhepäiväkot	31.12.1970
Otaniemen päiväkot (TKY, päiväkot)	Päiväkot	31.12.1969
Lintukulman päiväkot	Päiväkot	31.12.1966
Kivimiehen koulu ja päiväkot	Päiväkot	31.12.1962
Mäkkylän koulu, Boställsskolan	Päiväkot	31.12.1962
Kaukalahden päiväkot	Päiväkot	31.12.1961
Mattbergets daghem	Päiväkot	31.12.1961
Mäkkylän päiväkot	Päiväkot	31.12.1959
Lintuvaaran päiväkot	Päivähoidon tilat	31.12.1957
Lintuvaaran koulu	Päivähoidon tilat	31.12.1956
Lagstad skola och daghem	Päiväkot	31.12.1954
Tapiolan päiväkot	Päiväkot	31.12.1953
Nupurin päiväkot	Päiväkot	31.12.1952
Lakelan päiväkot. Persfelt päärakennus	Päiväkot	31.12.1920
Smedsby daghem, Smedsby päiväkot	Päiväkot	31.12.1910
Espoon seurakuntayhtymä, Suvelan asukaspuisto, Kirstinsyrjä 2	Päiväkot	
Jupperin siirtokelpoinen päiväkot	Päivähoidon tilat	
Keran siirtokelpoinen tyyppipäiväkot	Päiväkot	
Kirkkojärven päiväkot ja nuorisotila, uusi	Päiväkot	
Lasinpuhaltajan päiväkot	Päiväkot	
Matinraitin pk		
Suviniityn pk		

Suunnitteilla ja rakenteilla olevat päiväkotihankkeet

Pitkänotkon pk

Vermön ok

Kalajärven koulu ja pk

ppp-päiväkodit

LIITE 3.
Matinkylän uimahalli, esteettömyyskustannukset

€, alv 0 %

Tila	nimike	kpl	a-hinta	yhteensä
Rakennuksen ulkopuoliset apuvälineet?				
Pääsisäänkäynti	2-lehtinen automaattiliukuovi / manuaalinen pariovi	1	5000	5000
Tuulikaappi	2-lehtinen automaattiliukuovi / manuaalinen pariovi	1	5000	5000
Kontrasti, valaistus, värit		1	8000	8000
pöydät		12	400	4800
opasteet		1	3000	3000
opasteet kohokuviot		1	2000	2000
opasteet pistekirjoitus		1	2000	2000
näkövammaisten lattiametallilistat		100	25	2500
Pukuhuone naiset	pyörätuolipaikat 2 m2 tilaa	2	3300	6600
Pukuhuone miehet	pyörätuolipaikat 2 m2 tilaa	2	3300	6600
Saunat S1 ja S2	pyörätuolipaikat 2 m2 tilaa	4	3914	15656
Pesuh. ja sauna N	suihkuistuin Korpinen 17372W	1	484	484
	TK1 tukikaide suora 1m	8	163	1304
	TK1` tukikaide suora 1,2m	1	174	174
	tukikaide L 1,2 / 0,4m	1	224	224
	tukikaide L 0,6/ 0,4m	1	170	170
Pesuh. ja sauna M	suihkuistuin Korpinen 17372W	1	484	484
	tukikaide suora 1m	8	111,38	891,04
	tukikaide suora 1,2m	1	163	163
	tukikaide L 1,2 / 0,4m	1	224	224
	tukikaide L 0,6/ 0,4m	1	170	170
Puku ja pesutilat erityisryhmät, koko tila kaikkine varusteineen?				
	tilat:			
	A0.13 ja 0.20 E-Pu ry 25 m2	2	78585	157170
	A0.14, 0.21 ja 24 LE-wc 6m2	3	28661	85983
	A0.15 E-Pe ry 8 m2	1	37670	37670
	S1 8m2	1	34421	34421
	A0.22 E-Pe ry 9 m2	1	40995	40995
	S2 9m2	1	37966	37966
	A0.16 ja 18 E-Pu 8m2	2	26931	53862
	A0.17 ja 19 E-Pe 4m2	2	19850	39700
	A0.23 E-aula 16 m2	1	58219	58219
	varusteet:			
	nosturirata 5,5 m	2	6000	12000
	nosturirata 4 m	2	4000	8000
	pesulaveri 0,6x2,1 m	2	1000	2000
	penkki 0,6x2,1 m	4	3000	12000
	peili+taso lev. 2,7m	2	1600	3200
	sähkökello	5	333	1665
	wc-istuimen tukikaiteet /pari	3	658	1974
	TK3 tukikaide 0,8/0,6 m	8	180	1440
	TK4 tukikaide 1/0,4 m	2	224	448
	TK1 tukikaide suora 1 m	7	163	1141
	HO12 vauvanhoitohylly seinälle käänn. 560x889	3	546	1638
	VAUvanistuin Korpinen KB-102-01-INB	2	190	380
	jalkadesifiointilaite	2	870	1740
	suihkuistuin Korpinen 17372W	2	484	968
	seinäkiinnitteinen säädettävä hiustenkuivain	2	2767	5534
	lokerikko	4	550	2200

Yläaula	invakulkuportti	1	2650	2650
Liikuntatilojen LE-Pu/Wc, tila				
	tila 10 m2	1	46983	46983
	varusteet:			
	wc-istuimen tukikaiteet /pari	1	658	658
	HOI1	1	546	546
	TK4 tukikaide 1/0,4 m	1	224	224
	TK5 tukikaide 0,7 m	1	130	130
Yleisön Wc-tilat, 3 kpl LE WC				
	tila 6m2	3	28661	85983
	varusteet:			
	wc-istuimen tukikaiteet /pari	3	658	1974
	HOI1	3	546	1638
	TK3 tukikaide 0,8/0,6 m	6	180	1080
Puku- ja pesutilat, sosiaalitilat LE-pu/wc				
	tila 6m2	1	28661	28661
	wc-istuimen tukikaiteet /pari	1	658	658
	PE3 penkki	1	3000	3000
	TK3 tukikaide 0,8/0,6 m	1	180	180
Allashallin yhtenäinen käsijohde ja tukikaide kj. 48 mm				
Kuntouintiallas	luiska 19 m2	1	34000	34000
	kaiteet 22 m	22	300	6600
	allasnostin	1	39000	39000
	nostimen tilavaraus teräsaltaaseen	1	15000	15000
opetus- ja kahluaallas	luiska 9 m2	1	21000	21000
	kaiteet 14 m	14	300	4200
Monitoimiallas	luiska 12 m2	1	21000	21000
	kaiteet 24 m	24	300	7200
	allasnostin	1	39000	39000
	nostimen tilavaraus teräsaltaaseen	1	15000	15000
Koiratilat	tila 0,7 m2	3	3209	9627
Mikä on erityshygieniatila ?				
Induktiosilmukka kaikkineen, ilmeisesti sähkösuunnitelmista		2	2500	5000
Yksi hissi kuiluineen (TAKU:sta)		1	135000	135000
Pyörätuolivarasto	tila 9m2	1	25333	25333
Kynnyksettömyys		1	3000	3000
Lukot		1	1000	1000
Painikkeet + vetimet		1	2000	2000
Portaat		1	2000	2000
Palvelutiski korkeus		1	4000	4000
Naulakot		1	1000	1000
Lippuautomaatti ?				
Erikois lattiapinnat		1	3000	3000
Varusteiden tartuntaelimet rakenteisiin		1	4000	4000
Kuuluvuuden ja näkyvyyden helpottaminen ?				
Ääniopasteet		1	3000	3000
YHTEENSÄ				
				1 242 083
Josta hankkeen erityisapuvälineiden osuus on				
				883 441

Espoo 6.4.2020

A-Insinöörit Rakennuttaminen Oy